

2011

Maliyyə Sabitliyi İcmalı

2011-ci il I rüb

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı

Mündəricat

GİRİŞ	5
1 Bank sektorunun fəaliyyət göstərdiyi mühit.....	7
1.1 Qlobal maliyyə sabitliyi üzrə meyllər	7
Haşiyə 1. BVF-nun iqtisadi siyasətə dair tövsiyələri	8
2 Maliyyə bazarları	10
2.1 Valyuta bazarı.....	10
2.2 Fond bazarı	11
2.2.1 Dövlət qiymətli kağızlar bazarı	11
2.2.2 Korporativ qiymətli kağızlar bazarı	13
3 Bank sistemi və risklər.....	15
3.1 Bank sisteminin əsas göstəricilərinin dinamikası.....	15
3.2 Bank sisteminin maliyyə dayanıqlılığı.....	16
Haşiyə 2. Bazel III	17
3.3 Bank sisteminin fəaliyyətinin maliyyə nəticələri.....	18
Haşiyə 3. Stress-testləşdirmə	21
3.4 Kredit portfeli	22
3.5 Maliyyə resursları və likvidlik riski	25
3.6 Post-böhran dövründə pul siyasətinin yeni dizaynı.....	33
Haşiyə 4. Mikro və Makroprudensial siyasət alətləri.....	34
4 Ödəniş sistemləri.....	36

Qrafiklərin siyahısı

Qrafik 1.1. Qlobal Maliyyə Sabitliyi xəritəsi.....	8
Qrafik 2.1. Valyuta bazarının əsas göstəricilərinin dinamikası	10
Qrafik 2.2. Xalis xarici valyuta alışının dinamikası, mln. manat	11
Qrafik 2.3. Dövlət qiymətli kağızlar bazarının dinamikası	12
Qrafik 2.4. Mərkəzi Bankın Repo əməliyyatlarının dinamikası.....	13
Qrafik 2.5. Korporativ istiqrazlar bazarı, mln.manat.....	14
Qrafik 2.6. Səhm bazarı, mln. manat	14
Qrafik 3.1. Bank sisteminin əsas göstəricilərinin dinamikası, mln.man.	15
Qrafik 3.2. Bankların struktur şəbəkələrinin sayı	16
Qrafik 3.3. Mənfəətin strukturu, mln. man.	19
Qrafik 3.4. Subyektlər üzrə kredit portfelinin strukturu dinamikası	22
Qrafik 3.5.Kredit portfelinin valyuta strukturu.....	23
Qrafik 3.6. Fiziki şəxslərə kreditlərin məqsəd üzrə strukturu, %	24
Qrafik 3.7. Kreditlərin ehtiyatlarla təmin olunması.....	25
Qrafik 3.8. Əhalinin əmanətlərinin rüblük artım tempi	26
Qrafik 3.9. Fiziki şəxslərin depozitlərinin müddət strukturu, %	27
Qrafik 3.10. Manatla əmanətlərin cəmi əmanətlərdə xüsusi çəkisi	27
Qrafik 3.11. Qeyri-rezident şəxslərdən (fiziki şəxslərin əmanətləri istisna olmaqla) cəlb edilmiş müddətli öhdəliklər dinamikası.....	28
Qrafik 3.12. Kreditlərin depozitlərə nisbəti (%-lə).....	29
Qrafik 3.13.Likvidlik səviyyəsi (likvid aktivlərin cəmi aktivlərə nisbəti, %-lə).....	
Qrafik 3.14. Likvid aktivlərin strukturu, %-lə	30
Qrafik 3.15. QƏP-in aktivlərə nisbəti, %.....	30
Qrafik 3.16. Aktiv və öhdəliklərin xarici valyuta strukturu , %	31
Qrafik 3.17. Manatla nominal orta faiz dərəcəsi,%	31
Qrafik 3.18. Xarici valyuta ilə nominal orta faiz dərəcəsi, %	32
Qrafik 4.1. Milli Ödəniş Sistemində ödəniş əməliyyatlarının dinamikası.....	37
Qrafik 4.2. Quraşdırılmış bankomatların və POS-terminalların sayı	38

Cədvəllərin siyahısı

Cədvəl 3.1. Bank sektorunun məcmu kapitalının strukturu və dinamikası, mln.manat ..	16
Cədvəl 3.2. Bankların kredit portfelinin sahələr üzrə strukturu və dinamikası	24

ABREVIATURALAR

AMB – Azərbaycan Mərkəzi Bankı
BFB – Bakı Fond Birjası
AİF – Azərbaycan İpoteka Fondu
BSMDİ - Bank Sektorunun Maliyyə Dayanıqlığı İndeksi
BVF – Beynəlxalq Valyuta Fondu
İEOÖ – İnkişaf Etməkdə Olan Ölkələr
İEÖ – İnkişaf Etmiş Ölkələr
LTV – Loan to Value Ratio (kredit /təminat nisbəti)
REM – Real Effektiv Məzənnə
ÜDM – Ümumi Daxili Məhsul
ABVB – Açıq Banklararası Valyuta Bazarı
BDMƏ – Bank Daxili Mübadilə Əməliyyatları
BEST– Birja Elektron Sistemində Ticarət
DQİ – Dövlət qısamüddətli istiqrazları
MN – Maliyyə Nazirliyi
ABŞ – Amerika Birləşmiş Ştatları

GİRİŞ

2011-ci ilin I rübündə AMB-nin həyata keçirdiyi maliyyə sabitliyi siyasəti bank sisteminin maliyyə dayanıqlığının qorunmasına yönəlmişdir. Maliyyə sabitliyi qorunub saxlanmış, milli valyuta sabit qalmış, maliyyə sisteminin institusional inkişafı davam etmiş, maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanları artmışdır.

Hesabat dövründə bank sektorunun əsas göstəriciləri məqbul səviyyədə olmuş, iqtisadiyyatın kreditləşdirilməsi davam etdirilmişdir.

Valyuta bazarının mütəşəkkil və qeyri-mütəşəkkil seqmentlərində artım müşahidə olunmuşdur. Fiziki və hüquqi şəxslərin banklardan nağd xarici valyuta alınması üzrə əməliyyatların həcmi yüksəlmişdir. Dövlət və korporativ qiymətli kağızlarının yerləşdirilməsi üzrə əqdlərin artım meylləri qeydə alınmışdır.

Hesabat dövründə bankların likvidliyi və kredit riskləri diqqət mərkəzində saxlanılmış, bank sisteminin dayanıqlığı məqbul səviyyədə olmuşdur. Makro stress-testləşdirmə nəticələri bank sisteminin hətta ən kəskin makroiqtisadi şoklara dayanıqlı vəziyyətdə və kredit risklərinin idarə olunan səviyyədə olduğunu göstərir.

Bank sektorunun məcmu kapitalının həcmi artmışdır. Sektorun mənfəətinin əsas hissəsini faiz gəlirləri təşkil etmiş və mənfəət mütləq məbləğdə sabit qalmışdır. Kredit portfelinin strukturunda milli valyutada kreditlər və uzunmüddətli kreditlər əhəmiyyətli paya malik olmuşdur.

Kreditlərin stabil resurslar hesabına maliyyələşməsi davam etmiş, əmanətlərin müddət və valyuta strukturunda müsbət meyllər müşahidə olunmuşdur.

Bank sisteminin kapital adekvatlığı və likvidlik göstəriciləri məqbul səviyyədə saxlanmış və artım tendensiyası müşahidə edilmişdir.

Kontr-tsiklik yanaşma çərçivəsində ehtiyatlanma siyasətinin yeni modeli hazırlanmışdır. Bu modeldə aktivlərin təsnifləşdirilməsi üzrə ehtiyatların iqtisadi tsikllərə uyğun olaraq yaradılması nəzərdə tutulur.

Eyni zamanda kommersion banklarında korporativ idarəetmə və risk-menecmentin inkişafı tədbirləri davam etdirilmişdir.

1 Bank sektorunun fəaliyyət göstərdiyi mühit

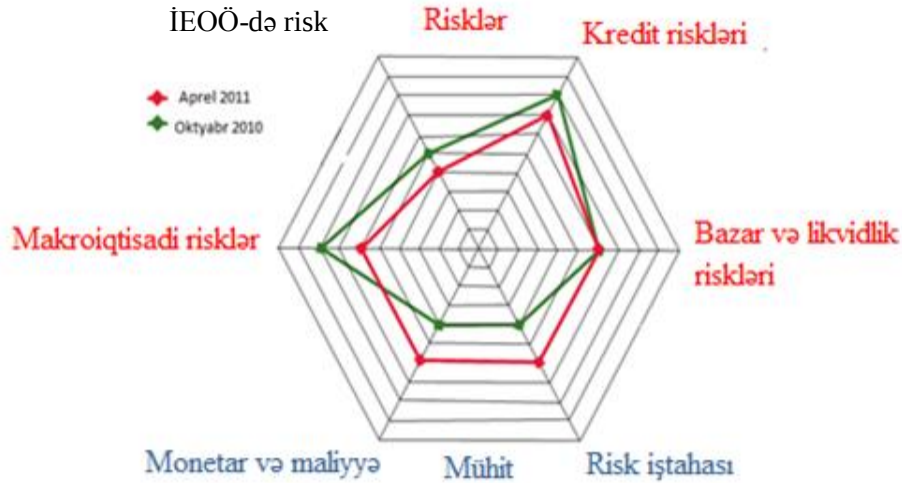
1.1 Qlobal maliyyə sabitliyi üzrə meyllər

Dünya iqtisadiyyatında bərpa prosesləri davam etmiş, aparılan qlobal siyasət sayəsində maliyyə sabitliyi üçün risklər azalmışdır. Lakin risklərin azalmasına baxmayaraq həssas amillər qalmaqdadır.

İnkişaf etmiş ölkələrdə (İEO) iqtisadi artım tempinin səngiməsi və yüksək işsizlik səviyyəsi riski qalmaqdadır. Əlavə olaraq avro zonada olan həssaslıq və struktur problemləri maliyyə sabitliyi üçün əhəmiyyətli təhdid yaradır. Belə ki, bu ölkələrdə kredit riskləri yüksək səviyyədə qalmaqdadır. Qeyri-işlək kreditlərin həcmnin artdığı şəraitdə bankların kapital adekvatlığı aşağıdır. Dövlət və ev təsərrüfatlarının borc yükünün yüksək səviyyədədir, vəsaitlərin dəyərinin artımı bank mənfəətinin azalmasını təşviq edir və kapitalın formalaşmasını məhdudlaşdırır. BVF-nun proqnozlarına əsasən Yaponiyada baş vermiş zəlzələnin makroiqtisadi nəticələri məhdud olacaq, lakin bununla bağlı qeyri-müəyyənlik qalmaqdadır.

İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə (İEOÖ) güclü daxili tələb, kreditləşmənin artımı və kapital axını ilə bağlı olaraq makroiqtisadi risklər yüksəlir. Bu, bəzi maliyyə bazarlarına təsir göstərir və leverecin artması, aktiv qiymətlərində “köpüyün” yaranmasına və inflyasiya təzyiqlərinə səbəb olur. Proqnozlara görə bu ölkələrdə ərzaq məhsulları və enerji daşıyıcıları qiymətlərinin əhəmiyyətli dərəcədə artması inflyasiya təzyiqinin yüksəlməsinə gətirib çıxara bilər.

Qrafik 1.1. Qlobal Maliyyə Sabitliyi xəritəsi

Mənbə: *Global Financial Stability Report, IMF, April 2011*

Qeyd: Mərkəzdən kənarlaşma risk/həssaslığın artmasını, monetar və maliyyə mühitinin yumşalmasını və ya risk iştahasının artmasını əks etdirir.

Haşiyə 1. BVF-nun iqtisadi siyasətə dair tövsiyələri

İEO-də :

- Əsasən struktur xarakterli tədbirlərə yönəldilən iqtisadi siyasət həyata keçirilməlidir. Maliyyə sisteminə daha az “dəstək verilməsi” və onun daha çox “şəffaflaşdırılması” zəruridir. Bu leverecin azaldılması və bazar intizamının bərpası üçün şərtidir.

İEOÖ-də:

- İqtisadiyyatda hərərtlənmənin azaldılması və risklərə müqavimətin gücləndirilməsi vacibdir. Kapital axını ilə müşayiət olunan yüksək artım templəri bəzi maliyyə bazarlarına təsir göstərə və leverecin artmasına, aktiv qiymətlərində “köpüyün” yaradılmasına və inflyasiya təzyiqlərinə səbəb ola bilər.
- İqtisadi artım tempini azalda və maliyyə sabitliyini poza bilən problemlərin qarşısını almaq məqsədilə makromaliyyə risklərinin azaldılması məqsəduyğundur.

Mənbə: *Global Financial Stability Report, IMF, April 2011*

2011-ci ilin I rübündə qlobal və milli iqtisadiyyatda artım prosessləri davam etmiş, ölkədə makroiqtisadi sabitlik qorunmuşdur. Azərbaycan maliyyə sistemi bu mühitdə fəaliyyət göstərmiş və maliyyə sabitliyi qorunub saxlanılmışdır.

Qlobal iqtisadiyyatın canlanması və enerji daşıyıcılarının qiymətlərinin yüksəlməsi fonunda Azərbaycanın xarici mövqeyində yaxşılaşma meyilləri güclənmişdir. Əhali gəlirlərinin və iqtisadiyyata qoyulan investisiyaların artması ölkədə iqtisadi canlanmaya səbəb olmuş, investisiya aktivliyi yüksəlmişdir. İqtisadi aktivliyin dövlət tərəfindən dəstəklənməsi, mühüm struktur və institusional dəyişikliklərin baş verməsi iqtisadiyyatın dinamikasına müsbət təsir etmişdir.

Hesabat dövründə AMB-nin siyasət hədəflərinin başlıca istiqamətlərini **i)** inflyasiyanın məqbul səviyyədə saxlanması, **ii)** manatın məzənnə sabitliyinin qorunması, **iii)** bank sektorunda sabit inkişafın və dayanıqlığın təmin olunması təşkil etmişdir.

AMB-nin valyuta bazarında həyata keçirdiyi sterilizasiya əməliyyatları valyuta bazarının tarazlığı və valyuta ehtiyatlarını artırmaqla makroiqtisadi sabitliyin qorunmasına səbəb olmuşdur. Hesabat dövründə inflyasiya təkrəqəmli səviyyədə olmuş və əsasən xarici bazarlardakı proseslərdən, ticarət partnyoru olan ölkələrdə inflyasiyadan təsirlənmişdir.

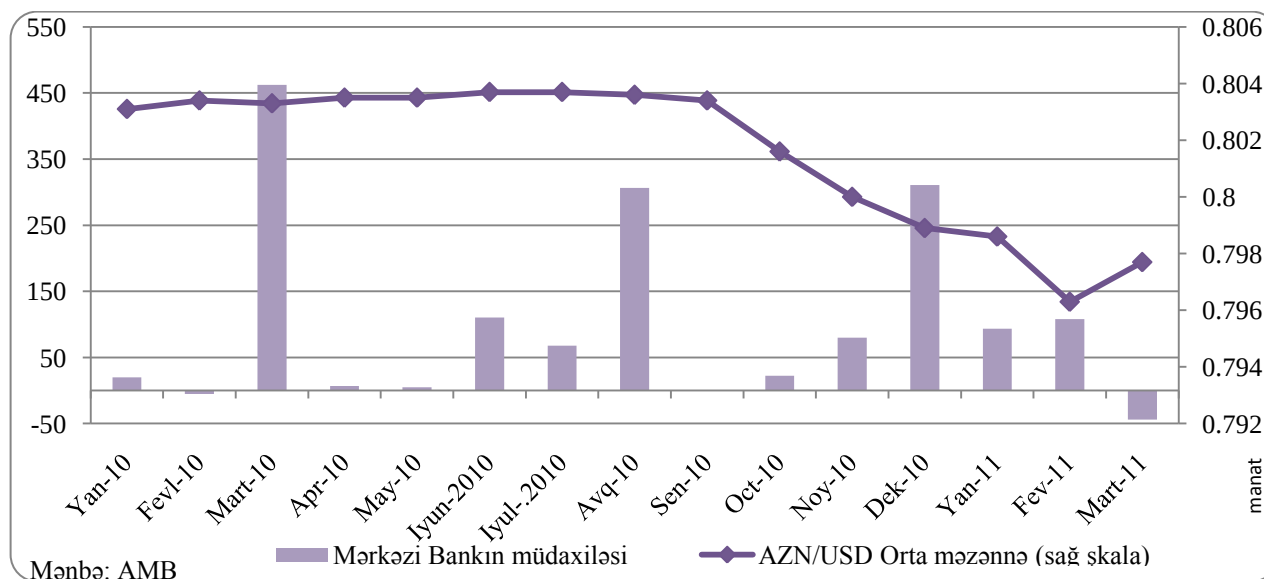
2 Maliyyə bazarları

2.1 Valyuta bazarı

I rüb valyuta bazarının təklif kanallarında aktivliyin qorunması ilə səciyyəvi olmuşdur. Rüb ərzində daxili valyuta bazarının ümumi həcmi 2010-cu ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 12,3% artaraq 6030,5 mln. manat təşkil etmişdir (2010-cu ilin I rübündə 5367,9 mln. manat). Daxili valyuta bazarının 95,6%-ni təşkil edən qeyri-mütəşəkkil valyuta bazarında (ABVB və BDMƏ) isə aparılmış əməliyyatların həcmi 10,4 % (və ya 544,4 mln. manat) artmışdır. Dövr ərzində qeyri-mütəşəkkil valyuta bazarının 78,2%-i BDMƏ-də aparılmış əməliyyatların payına düşmüşdür. Mütəşəkkil banklararası valyuta bazarının (BEST) həcmi 1,8 dəfə (və ya 118,2 mln. manat) artaraq 263,9 mln. manat olmuş və daxili valyuta bazarının 4,4% təşkil etmişdir.

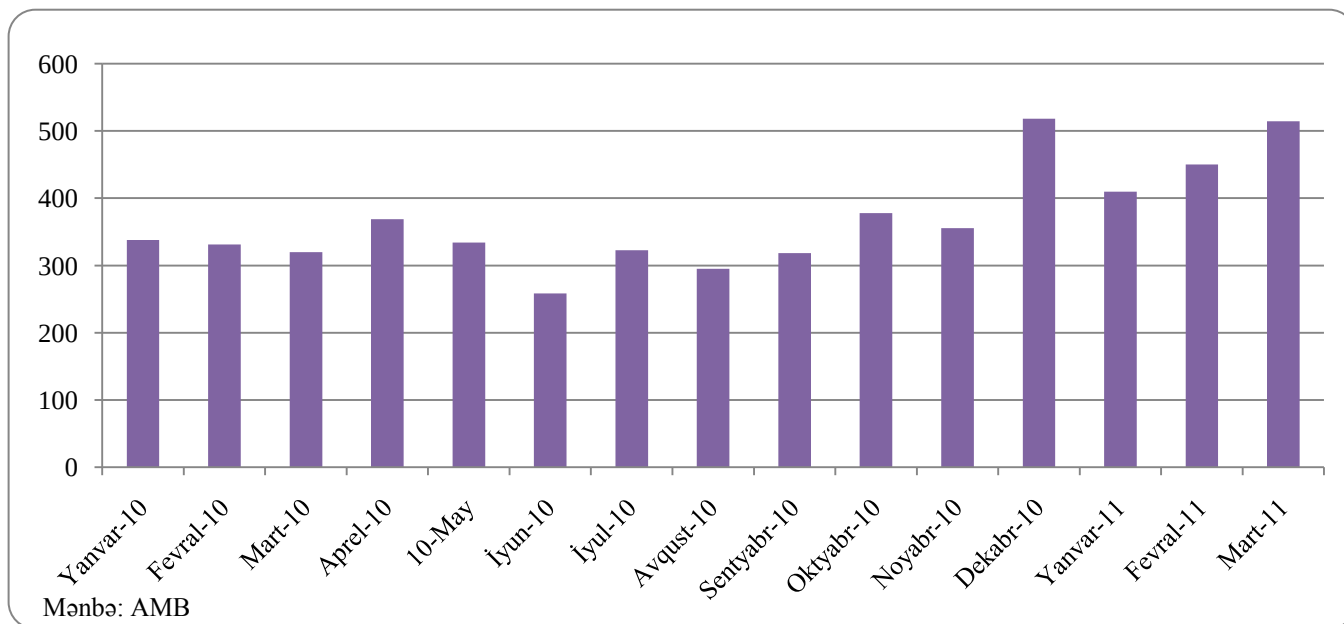
AMB valyuta bazarında 156,6 mln. ABŞ dolları həcmində xalis alış həyata keçirmişdir (Qrafik 2.1).

Qrafik 2.1. Valyuta bazarının əsas göstəricilərinin dinamikası, mln ABŞ dolları

2011-ci ilin I-ci rübündə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə fiziki və hüquqi şəxslərin banklardan aldığı xalis nağd xarici valyutanın həcmi 39% artaraq 1374,2 mln. manat (Qrafik 2.2) təşkil etmişdir.

Qrafik 2.2. Xalis xarici valyuta alışının dinamikası, mln. manat

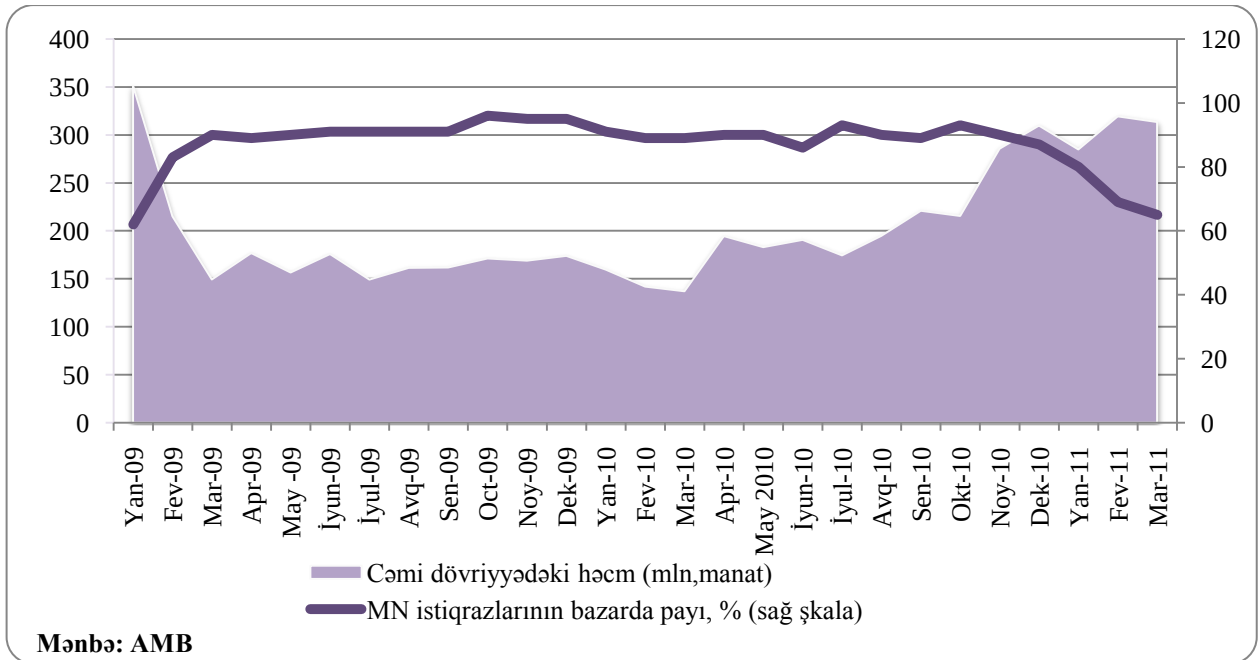
2.2 Fond bazarı

2.2.1 Dövlət qiymətli kağızlar bazarı

Qiymətli kağızlar bazarında dövlət istiqrazlarının yerləşdirilməsi üzrə əməliyyatlarda artım meylləri müşahidə olunmuşdur.

Hesabat dövrü ərzində 77 mln. manat və ya əvvəlki dövrdən 107% çox (və ya 39,8 mln. manat) istiqraz yerləşdirilmişdir. Dövriyyədə olan DQİ-in həcmi isə I rübün sonuna 203,4 mln. manat təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 66,7% (və ya 81,4 mln. manat) çoxdur. I rübdə orta gəlirlilik dərəcəsi kuponlu istiqrazlar üzrə 1,40%, kuponlu istiqrazlar üzrə isə 4,14% olmuşdur.

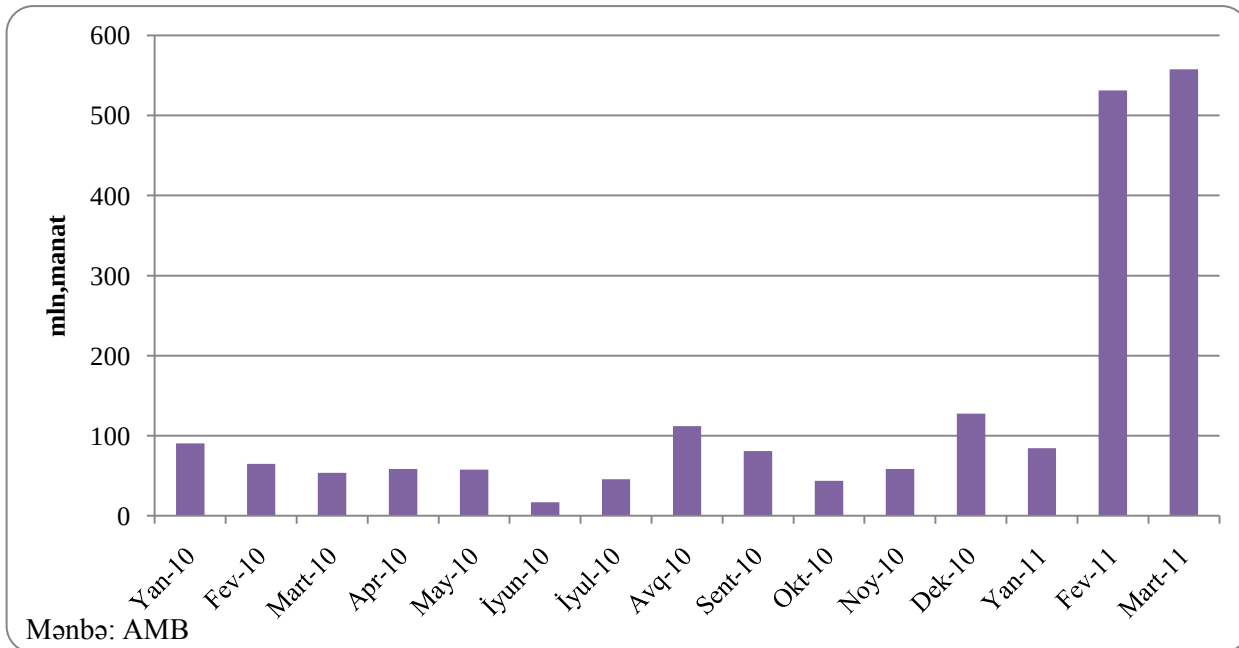
Qrafik 2.3. Dövlət qiymətli kağızlar bazasının dinamikası

2011-ci ilin 1 aprel tarixinə DQİ-lərin bazarda payı 65 % (ilin əvvəlinə 87%), notların payı isə 35% (ilin əvvəlinə 13%) təşkil etmişdir.

AMB tərəfindən rüb ərzində 209 mln. manat həcmində not yerləşdirilmişdir. Müqayisə üçün 2010-cu ilin I rübündə 45,6 mln. manat həcmində not yerləşdirildiyini qeyd etmək olar. Notlar üzrə orta ölçülmüş gəlirlilik ilin əvvəli ilə müqayisədə 0,99 faiz bəndi azalaraq 1,21% səviyyəsində olmuşdur. Hesabat dövründə 1172,9 mln. manat həcmində və ya ötən ilin I rübü ilə müqayisədə 5.6 dəfə çox repo əməliyyatları aparılmışdır. (Qrafik 2.4). Rüb ərzində 1 günlük repo əməliyyatları üzrə faiz dərəcəsi 1% təşkil etmişdir.

Qrafik 2.4. Mərkəzi Bankın Repo əməliyyatlarının dinamikası

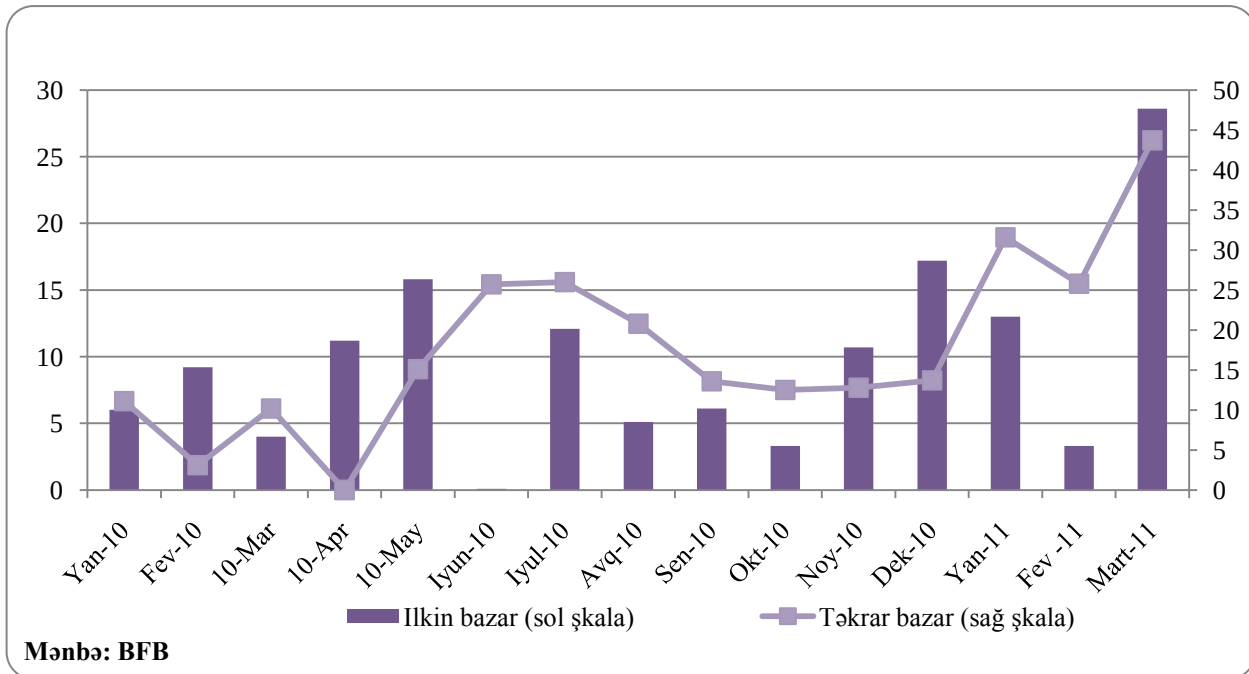

2.2.2 Korporativ qiymətli kağızlar bazarı

2011-ci ilin I rübündə bütövlükdə korporativ qiymətli kağızlar bazarının (korporativ istiqrazlar və səhmlər) canlanması müşahidə olunmuşdur. Canlanma əsasən korporativ istiqrazların təkrar bazarında əhəmiyyətli artımdan təsirlənmişdir.

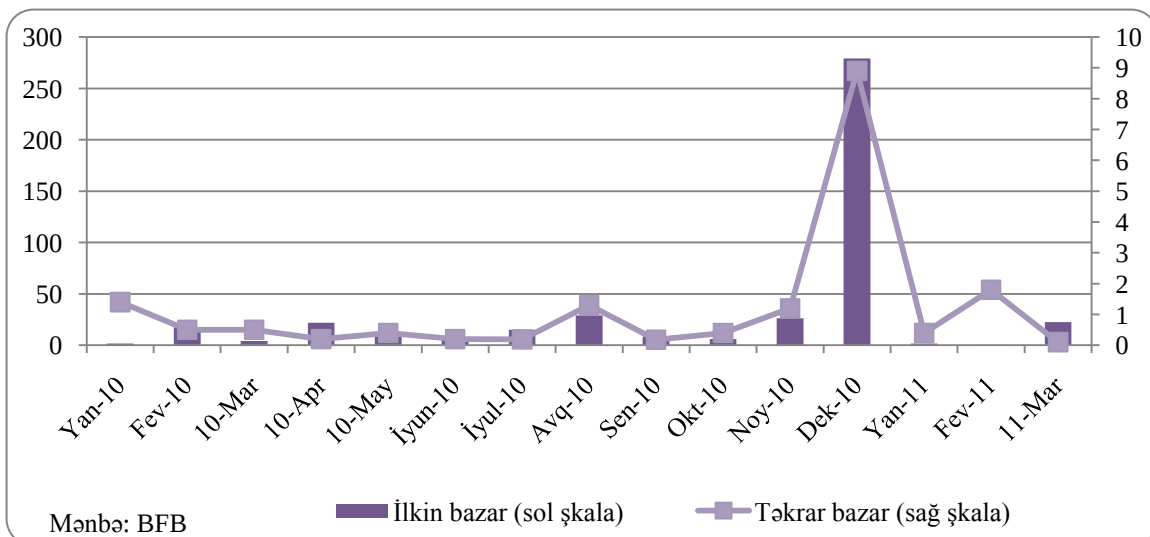
2011-ci ilin I rübünün sonuna 44,8 mln. manat həcmində korporativ istiqraz yerləşdirilmiş və ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2,3 dəfə artım müşahidə olunmuşdur. Eyni zamanda korporativ istiqrazlar üzrə təkrar bazar əməliyyatları 101,1 mln. manata çatmış və keçən ilin səviyyəsini 4,2 dəfə üstələmişdir. Müqayisə üçün 2010-cu ilin I rübündə təkrar bazar əməliyyatları 24 mln. manat olmuşdu (Qrafik 2.5). Rüb ərzində korporativ istiqrazlar bazarında və təkrar bazar üzrə əməliyyatlarda canlanma əsasən maliyyə təşkilatlarının və AİF-in istiqrazlarının yerləşdirilməsindən təsirlənmişdir.

Qrafik 2.5. Korporativ istiqrazlar bazarı, mln.manat

Rüb ərzində 24,5 mln.manat həcmində səhm yerləşdirilmiş və ötən ilin müvafiq səviyyəsini 5,6% (1,3 mln. manat) üstələmişdir (Qrafik 2.6). Lakin, korporativ istiqrazlardan fərqli olaraq səhmlər üzrə təkrar bazarda əməliyyatların həcmi keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 4,2% (0,1 mln. manat) azalmış və rübün sonuna 2,3 mln. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 2.6. Səhm bazarı, mln. manat

3 Bank sistemi və risklər

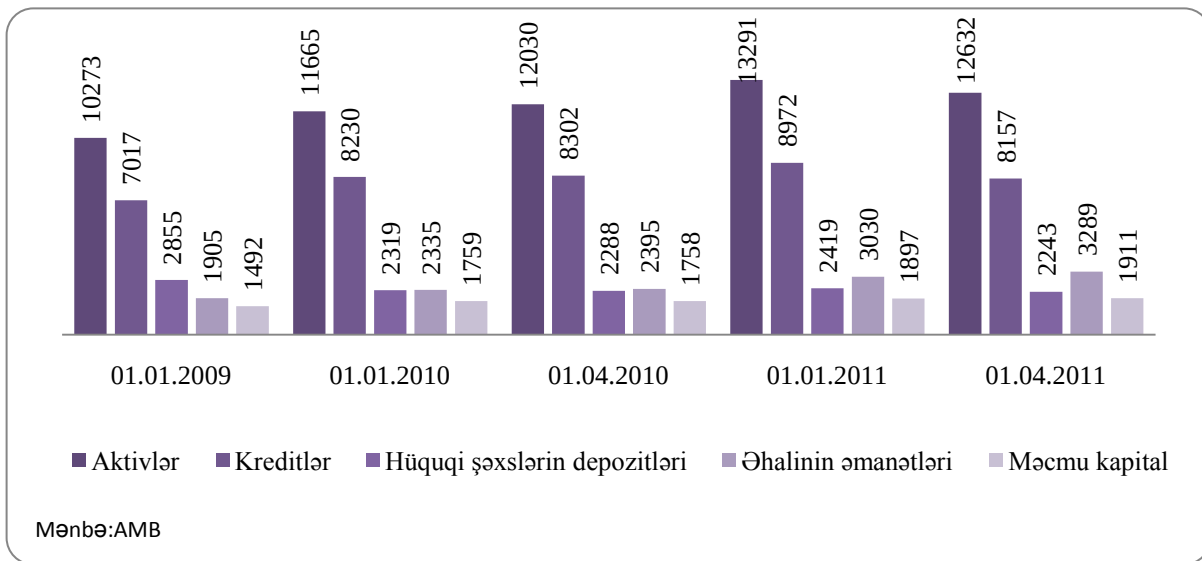
3.1 Bank sisteminin əsas göstəricilərinin dinamikası

Əvvəlki illərdə olduğu kimi hesabat dövründə də bank sistemində dayanıqlıq qorunmuşdur. Bank sisteminin institusional inkişafı davam edir, bank filiallarının və şöbələrinin təqribən yarısı regionlarda fəaliyyət göstərir.

Ötən ilin I rübü ilə müqayisədə bank aktivləri 602 mln. manat və ya 5% artmışdır. Rübün sonuna kredit portfeli 8,2 mlrd. manat təşkil etmiş və ilin əvvəlindən 9,1% azalmışdır.

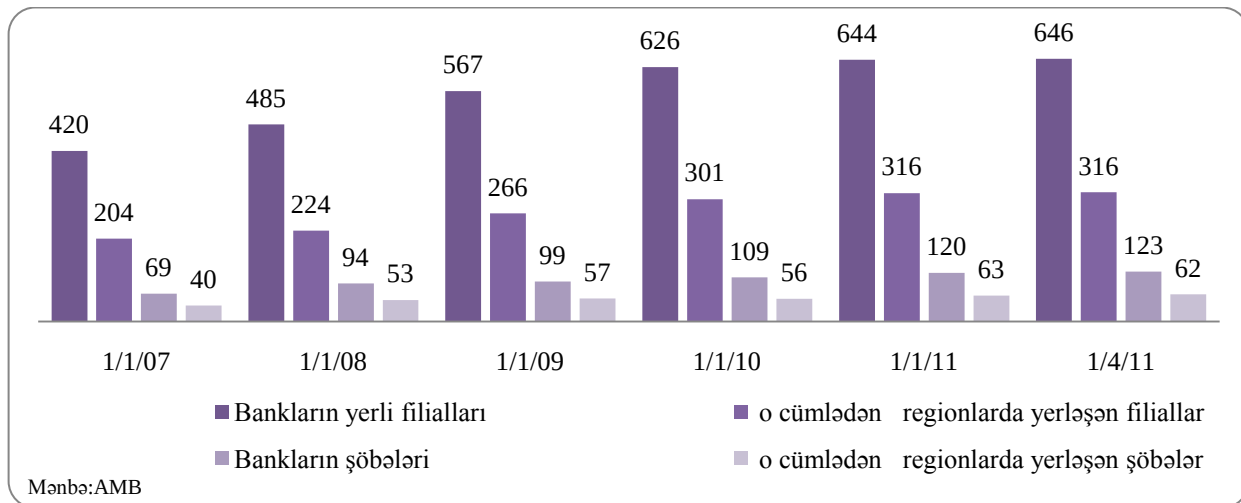
Fiziki şəxslərin əmanətləri 8,6% artaraq mart ayının sonuna 3289,1 mln. manata çatmışdır. Bank sisteminin məcmu kapitalının həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 8,7% (153,4 mln. manat) artaraq 1911,4 mln. manata çatmışdır (Qrafik 3.1).

Qrafik 3.1. Bank sisteminin əsas göstəricilərinin dinamikası, mln.man.

Rüb ərzində 1 bankın lisenziyası ləğv edilmiş və nəticədə fəaliyyətdə olan bankların sayı 44 olmuşdur. Eyni zamanda 5 yeni bank filialı (cəmi 646 filial) və 4 yeni bank şöbəsi açılmışdır (cəmi 123 bank şöbəsi). Bank filiallarının və şöbələrinin təqribən yarısı regionlarda fəaliyyət göstərir (Qrafik 3.2).

Qrafik 3.2. Bankların struktur şəbəkələrinin sayı

3.2 Bank sisteminin maliyyə dayanıqlılığı

Bankların kapital bazasının möhkəmlənməsi meyli davam etmişdir. Nəticədə sektorun kapital adekvatlığı göstəricisi qəbul edilmiş normadan nəzərə çarpacaq dərəcədə yüksək olmuşdur.

Əvvəlki illərdə olduğu kimi, cari ilin I rübündə də bank sisteminin kapital adekvatlığı göstəriciləri məqbul səviyyədə olmuşdur. Cari rüb ərzində bank sisteminin məcmu kapitalı 1911,4 mln. manat olmuş və ötən ilin sonundakı səviyyəni 0,8% üstələmişdir. Məcmu kapitalın həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 8,7% (153,4 mln. manat) artmışdır.

Kapitalın dayanıqlığı əsasən səhmdarların vəsaitləri hesabına təmin olunmuşdur. Belə ki, I rübdə nizamnamə kapitalı 1,2% (16,3 mln. manat) artmışdır (Cədvəl 3.1).

Cədvəl 3.1. Bank sektorunun məcmu kapitalının strukturu və dinamikası, mln.manat

	1/1/2009	1/1/2010	1/1/2011	1/4/2011
I dərəcəli kapital	1091,8	1 285,5	1520,5	1657,9
<i>İlin əvvəlinə nisbətən dəyişmə, %-lə</i>	44,6	17,7	18,3	9,0
Nizamnamə kapitalı	949,7	1144,6	1359,4	1375,7
Səhmlərin emissiyasından əlavə vəsait	32,3	20,7	20,7	20,7

Bölüşdürülməmiş xalis mənfəət	125,2	138,8	169,2	294,5
II dərəcəli kapital	449,0	531,0	440,1	318,3
Cari ilin mənfəəti	192,1	269,6	165,8	48,6
Ümumi ehtiyatlar	93,9	122,8	139,8	143,0
Kapitalın digər vəsaitləri	169,7	138,6	134,4	126,7
Məcmu kapitaldan tutulmalar	48,6	57,0	63,4	64,8
Tutulmalardan sonra məcmu kapital	1491,7	1 758,9	1897,1	1911,4
<i>İlin əvvəlinə nisbətən dəyişmə, %-lə</i>	47,7	17,9	7,9	0,8

Mənbə: AMB

Kapitalın keyfiyyəti yaxşılaşmışdır. Qeyd edək ki, I dərəcəli kapitalın məcmu kapitalda payının 86,7%-ə çatması bank sistemində bütövlükdə kapitalın keyfiyyətinin yaxşılaşmasına səbəb olmuşdur.

Haşiyə 2. Bazel III

Qlobal maliyyə sisteminin qarşılaşdığı böhran sonrası formalaşan çatışmazlıqların aradan qaldırmaq məqsədi ilə Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı tərəfindən Bazel III standartı (12 sentyabr 2010) ictimaiyyətə təqdim edilmişdir. Lakin, Bazel III özündən əvvəlki Bazel II-ni yeniləyən “inqilabçı” standart deyildir, Bazel II-nin xüsusilə maliyyə sabitliyini qorumaq məqsədilə çatışmazlıqları aradan qaldırmaq üçün qəbul edilmiş standartdır. Bazel III həm mikro, həm də makroiqtisadi səviyyədə olan islahatlara dair müddəaları və ayrı-ayrı maliyyə təşkilatlarının qarşılaşdığı risklərlə bərabər sistem risklərini əhatə edir.

Bazel III standartının əsas hədəfləri aşağıdakılardır:

- Maliyyə və iqtisadi şokların mənbəyindən asılı olmayaraq bank sisteminin dayanıqlığının qorunub saxlanması,
- Korporativ idarəetmə və risk idarəetməsinin inkişaf etdirilməsi,
- Bankların şəffaflığının artırılması və məlumatların açıqlanması xüsusiyyətinin artırılması,
- Mikroprudensial nəzarət əsasında ayrı-ayrı bankların dayanıqlığının artırılması,
- Makroprudensial siyasət əsasında maliyyə sisteminin sabitliyinin qorunması.

Bazel III standartı aşağıdakı yenilikləri gətirmişdir:

- Baza kapitalın və I dərəcəli kapitalın həm keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, həm də kəmiyyət baxımından artırılması,
- Makroiqtisadi dəyişmələrə uyğun olaraq risklə ölçülmüş aktivlərin 2,5%-i qədərində “bufer ehtiyat kapitalı”nın yaradılması. “Bufer ehtiyat kapitalı”-ın əsas məqsədi maliyyə və iqtisadi böhranları zaman itkiləri kompensasiya etməkdir,
- Kredit risklərinin artdığı zamanda risklə ölçülmüş aktivlərin 0-2,5% qədərində “kontr-tsiklik ehtiyat kapitalı” yaradılması,
- I dərəcəli kapitalın cəmi aktivlərə nisbəti olan “leverage” əmsalının tətbiqi,
- Sistem əhəmiyyətli banklar üçün əlavə kapital ehtiyatının yaradılması,
- Kontr-tsiklik idarəetmə çərçivəsində kreditlər üzrə itkilərə dair dinamik ehtiyatlanma siyasətin həyata keçirilməsi,
- Qısa və uzun müddətli perspektivdə bankların lazımi səviyyədə likvid vəsaitlərlə təmin edilməsi məqsədi ilə likvidlik normativlərinin tətbiqi.

Mənbə: Basel Committee on Banking Supervision, 12 September 2010.

Bank sisteminin məcmu kapital adekvatlığı yüksək səviyyədə qalmış (16,6%) və AMB-ın müəyyən etdiyi minimal normanı (12%) üstələmişdir. Eyni zamanda I dərəcəli kapitalın adekvatlığı da ilin əvvəli ilə müqayisədə artaraq 13,5%-dən 14,4%-ə çatmışdır ki, bu da minimal normanı (6%) üstələmişdir.

Bazel Komitəsinin kapitalın adekvatlığı üzrə normativ tələbi 8% səviyyəsindədir. AMB-nin 12% səviyyəsində müəyyənləşdirdiyi norma nisbətən yüksək səviyyə hesab edilir. Hazırda AMB tərəfindən bu göstərici üzrə tənzimləyici çərçivənin yenidən nəzərdən keçirilməsi və hər bir banka fərdi yanaşmanın işlənilməsi planlaşdırılır.

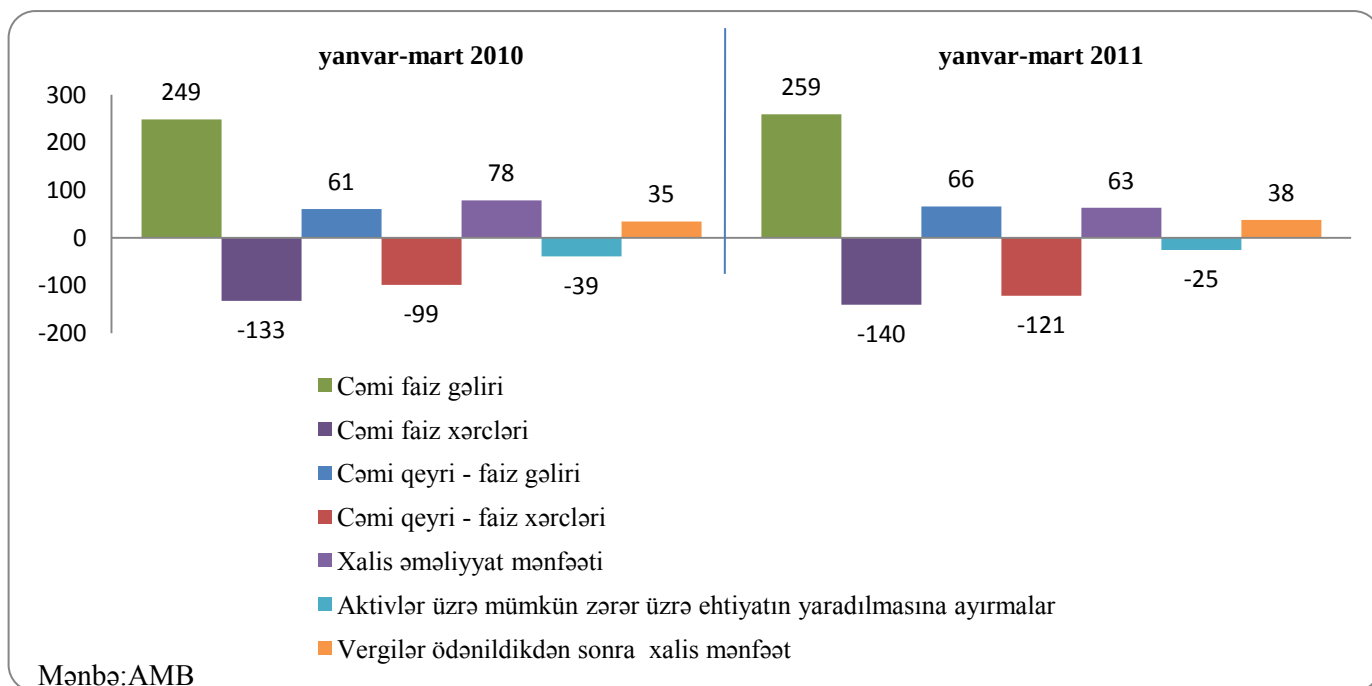
AMB tərəfindən maliyyə sisteminin sabitliyini qorumaq məqsədi ilə bank sisteminin kapitallaşması və bankların idarə edilməsinin keyfiyyətinin artırılması Bazel III standartı çərçivəsində aparılacaq. Bu məqsədlə kapital strukturunun təkmilləşdirilməsinə xüsusi önəm veriləcək. Əlavə olaraq 2011-ci ilin fevral ayında yeni “leverage” normativinin tətbiqinə başlanmışdır. Bu normativə görə banklar balanslaşdırılmış kapitalı aktivlərə və balansdan kənar aktivlərə uyğunlaşdırmalıdırlar. Bu tədbir öz növbəsində bankların sürətli artımının qarşısının alınması xidmət edir.

3.3 Bank sisteminin fəaliyyətinin maliyyə nəticələri

Bank sisteminin maliyyə nəticələri müsbət olmuşdur, ötən ilin müvafiq dövründəki səviyyə ilə müqayisədə artım müşahidə olunmuşdur.

Banklar 38,3 mln. manat mənfəət (vergi ödənilənədək) əldə etmişlər. Bank sisteminin 3 aylıq mənfəəti (vergi ödənilənədək) mütləq məbləğlə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə sabitdir. Vergi ödənildikdən sonra isə xalis mənfəət 37,6 mln. manat təşkil etmiş və ötən ildəki səviyyədən 9% çox olmuşdur (Qrafik 3.3).

Qrafik 3.3. Mənfəətin strukturu, mln. man.

Bank sistemində kredit faizlərinin aşağı düşməsinə (əsasən, xarici valyutada verilən kreditlər üzrə) və kreditlərin cəmi aktivlərdə payının azalmasına baxmayaraq bankların verilmiş kreditlər üzrə faiz gəlirləri ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 8,5% artmışdır (cəmi 238,4 mln. manat faiz gəliri). Müştərilərə verilmiş kreditlərdən əldə olunmuş faiz gəlirlərinin orta aktivlərə nisbəti isə 7,5%-dən 7,3%-dək azalmışdır. Bir tərəfdən əhalinin əmanətlərinin artması (8,6%), digər tərəfdən isə kreditlərin azalması (9,1%) banklarda əlavə likvidlik yaratmış və mənfəətliliyi azaltmışdır. Ümumi həcmdə faiz gəlirləri 259 mln. manat (ötən ilin I rübünə nisbətən artım 4,3 %) təşkil etmişdir.

Digər faiz gəliri gətirən əməliyyatlardan (banklararası tələblər, qiymətli kağızlar və maliyyə lizinqi) əldə edilən gəlir 28% azalmış və orta aktivlərə nisbətdə 0,6% təşkil etmişdir. Qiymətli kağızlar üzrə gəlirliliyin azalması (il ərzində 7,9%-dən 3,9%-ə azalma) müşahidə olunur ki, bu da onların tərkibində dövlət qiymətli kağızlarının payının artması ilə əlaqədardır.

Bankların qeyri-faiz gəlirləri ötən ilin müvafiq səviyyəsini 8,2% üstələmişdir (cəmi qeyri-faiz gəliri 65,7 mln. manat). Bu, müştərilərin hesablarının aparılması və onlara xidmətlərin göstərilməsinə görə komissiya üzrə gəlirlərin artması ilə izah olunur.

Eyni zamanda rüb ərzində bankların xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatlarından xalis gəlirləri 17,7 mln. manat təşkil etmişdir (ötən dövr ilə müqayisədə 14,1% az). Xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatlardan əldə olunmuş xalis gəlirlərin bank sektorunun orta aktivlərinə nisbəti 0,7%-dən 0,5%-dək enmişdir. Bu, banklar tərəfindən açıq valyuta mövqeyinin tənzimlənməsi ilə əlaqədardır.

Bütövlükdə, bankların ümumi gəlirləri (faiz və qeyri-faiz) 324,9 mln. manat təşkil etmiş və ötən ilin müvafiq dövründəki səviyyədən 5% (15,6 mln. manat) çox olmuşdur.

Faiz xərcləri 2010-cu ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 5,8% artmış və 140,2 mln. manat təşkil etmişdir. Bu əsasən fiziki şəxslərin əmanətlərinin həcmnin artması ilə əlaqədardır. Faiz xərclərinin mütləq ifadədə artmasına baxmayaraq onların orta aktivlərə nisbəti ötən illə müqayisədə 4,5%-dən 4,3%-ə azalmışdır.

Qeyri-faiz xərcləri isə ötən ilin I-ci rübü ilə müqayisədə 23,1% artmış və rübün sonuna 121,3 mln. manat təşkil etmişdir. Buna səbəb digər əməliyyat xərclərinin artmasıdır.

Beləliklə, 2010-cu ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə bankların ümumi xərcləri (faiz və qeyri-faiz) 13,2% (və ya 30,5 mln. manat) artaraq 261,5 mln. manat olmuşdur. Bu dövrdə bankların xalis əməliyyat mənfəəti 63,4 mln. manat təşkil etmişdir (ötən ilin müvafiq dövründə 78,3 mln. manat).

Ehtiyatların yaradılmasına ayırmaların orta aktivlərə nisbəti isə 1,3%-dən 0,8%-ə enmişdir.

2011-ci ilin I rübündə mənfəətlə işləyən bankların sayı 34 və zərərlə işləyən bankların sayı 10 olmuşdur (zərərin həcmi 11 mln. manat, ötən ilin müvafiq dövründə

isə 19,3 mln. man.). Bank aktivlərinin gəlirliliyi (ROA) 1,1%, kapitalın gəlirliliyi (ROE) isə 8,7% təşkil etmişdir.

Haşiyə 3. Stress-testləşdirmə

Makro stress-testlərin nəticələri bank sisteminin hər hansı makroiqtisadi şoklara kifayət qədər davamlı olduğunu göstərir. Belə ki, hipotetik şoklar baş versə belə kredit riskləri idarə olunan, kapital adekvatlığı isə normadan (12%) yüksək səviyyədə qalır.

Kredit portfelinin modelləşdirilməsi zamanı iki ekonometrik modeldən istifadə olunmuşdur: fiziki və hüquqi şəxslərin kreditlərinin makroiqtisadi göstəricilərdən asılılıq modelləri. Ekonometrik modellər aşağıdakı formada ən kiçik kvadratlar üsulu ilə qiymətləndirilmişlər.

$$\text{Log}(\text{Fiziki şəxslərin kreditləri}) = c + \log(\text{inflyasiya}) + \log(\text{real ÜDM}) + \text{Real faiz dərəcələri}$$

$$\text{Log}(\text{Hüquqi şəxslərin kreditləri}) = c + \log(\text{Real ÜDM}) + \log(\text{Real effektiv məzənnə}) + \text{Real faiz dərəcələri}$$

Fiziki və hüquqi şəxslərin vaxtı keçmiş kreditlərinin kredit portfelində payının makro-iqtisadi göstəricilərdən asılılığı modelləşdirilmişdir:

$$\text{Log}((1/(fvkk/fk)-1)) = c + \log(\text{inflyasiya}) + \log(\text{real ÜDM}) + \text{Real faiz dərəcələri};$$

Burada:

fvkk – Fiziki şəxslərin vaxtı keçmiş kreditləri,

fk – fiziki şəxslərin kreditlərini əks edir.

$$\text{Log}((1/(hvkk/hk)-1)) = c + \log(\text{Real ÜDM}) + \log(\text{Real effektiv məzənnə}) + \text{Real faiz dərəcələri}$$

Burada:

hvkk – Hüquqi şəxslərin vaxtı keçmiş kreditləri,

hk – hüquqi şəxslərin kreditlərini əks edir.

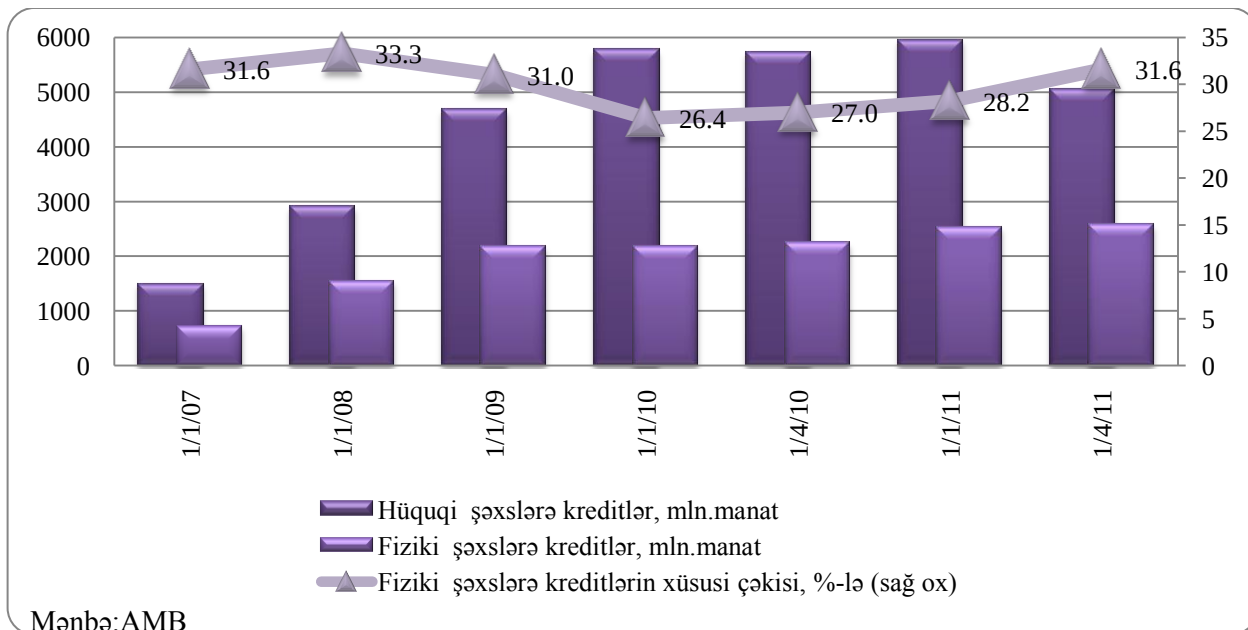
Yuxarıdakı modellər əsasında vaxtı keçmiş kreditlərin kredit portfelində payı və kredit portfelinin həcmi makro-iqtisadi ssenariyə uyğun proqnozlaşdırılmışdır. Bu proqnozlar əsasında vaxtı keçmiş kreditlərin həcmi, onlara uyğun olaraq ehtiyatlara ayırmalar, məcmu kapitalın həcmi, o cümlədən risklə ölçülmüş aktivlər hesablanmışdır. Sonda isə, ssenari üzrə hesablanmış bu göstəricilər kapital adekvatlığı göstəricisində öz əksini tapmışdır.

3.4 Kredit portfeli

Rüb ərzində kredit portfelinin keyfiyyəti məqbul səviyyədə qalmışdır. Əhalinin kreditləşməsi bank xidmətlərinin mühüm hissəsi olaraq qalır.

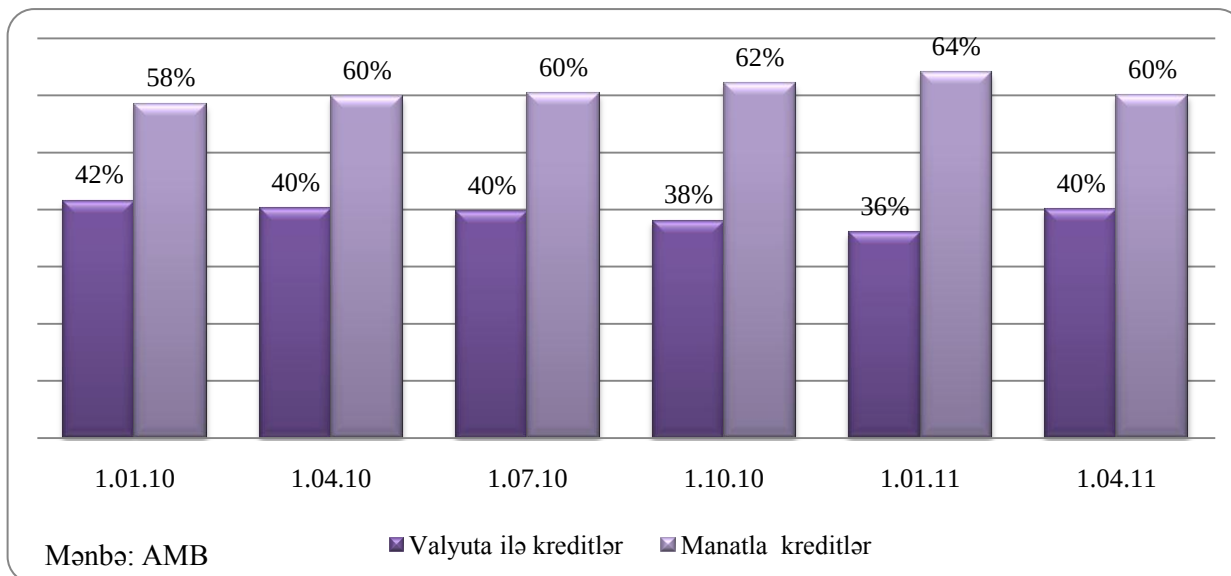
2011-ci ilin I rübü ərzində kreditlər 9,1% azalaraq 8157,1 mln.manat təşkil etmişdir. Bu, əsasən hüquqi şəxslərə verilən kreditlərdəki azalma ilə əlaqədar olmuşdur. Belə ki, hüquqi şəxslərə verilmiş kreditlər 15,2% azalaraq 5,1 mlrd. manat təşkil etmişdir. Ev təsərrüfatlarına verilmiş kreditlər isə ilin əvvəlindən etibarən 1,7% artmış və 2,6 mlrd. manata çatmışdır. Bankların kredit portfelində fiziki şəxslərin payı 31,6% təşkil etmişdir (Qrafik 3.4).

Qrafik 3.4. Subyektlər üzrə kredit portfelinin strukturunun dinamikası

Milli valyutada olan kreditlərin xüsusi çəkisi sabit qalmış və 60% təşkil etmişdir (Qrafik 3.5).

Qrafik 3.5.Kredit portfelinin valyuta strukturu

2011-ci ilin I rübü ərzində kreditlərin ümumi həcmində azalma uzunmüddətli kreditlərdəki azalma ilə bağlı olmuşdur (cəmi həcm 1 aprel 2011-ci il tarixinə 5,7 mlrd. manat). Kredit portfelinin sahələr üzrə strukturu dəyişməyərək sabit qalmış, cəmi portfelin 26,7% -i ticarət və xidmət sektoruna, 31,6%-i isə ev təsərrüfatlarına məxsus olmuşdur (Cədvəl 3.2).

Əhalinin kreditləşməsi bank xidmətlərinin mühüm hissəsi olaraq qalır. Belə ki, rüb ərzində ipoteka, istehlak kreditləri və plastik kartlar (müvafiq olaraq 17,6, 31,8 və 11,6 mln.manat) hesabına fiziki şəxslərə verilən (bütün kredit təşkilatları tərəfindən) kreditlərin həcmində artım müşahidə edilmişdir. Ev təsərrüfatlarına verilmiş kreditlərin strukturu sabit qalmış, verilmiş kreditlərin 71%-i istehlak, 15%-ni isə ipoteka kreditləri təşkil etmişdir (Qrafik 3.6).

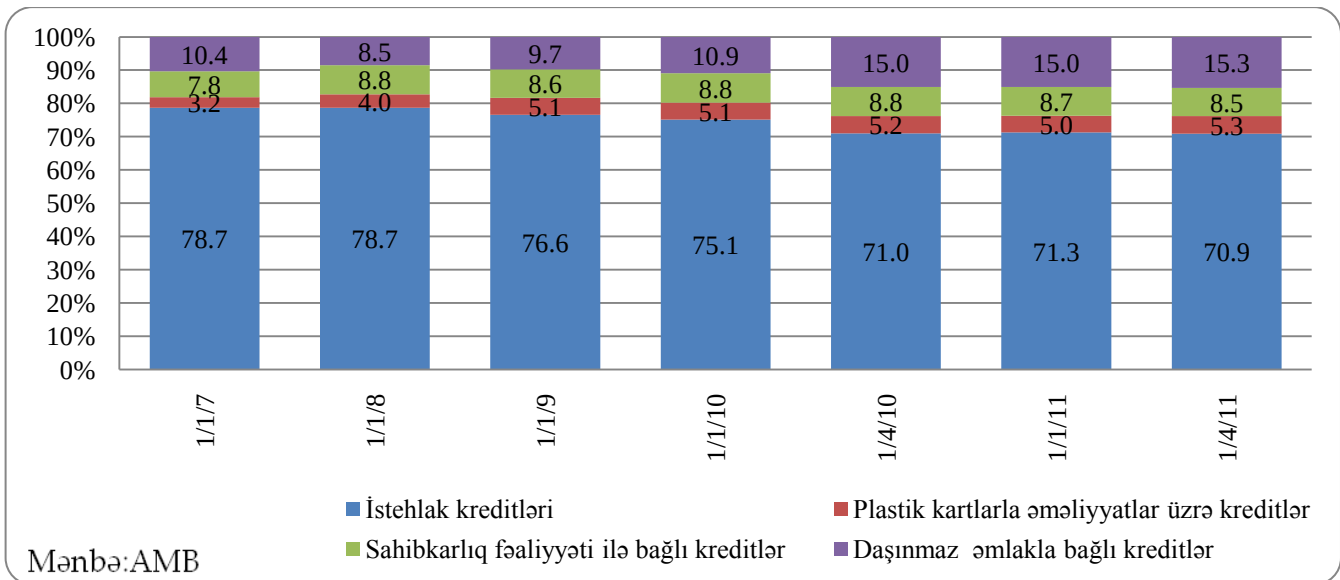
Cədvəl 3.2. Bankların kredit portfelinin sahələr üzrə strukturu və dinamikası

	01.04.10		01.01.11		01.04.11		illik artım (+), azalma(-)		o cümlədən yanvar - mart 2011	
	mln. man.	payı, %-lə	mln. man.	payı, %-lə	mln. man.	payı, %-lə	mln. man.	%-lə	mln. man.	%-lə
Ticarət və xidmət	1842.3	22.2	2201.0	24.5	2178.2	26.7	335.9	18.2	-22.8	-1.0
Ev təsərrüfatlarına	2238.5	27	2531.3	28.2	2573.7	31.6	335.2	15.0	42.6	1.7
o cümlədən,	124	1.5	135.9	1.5	146.7	1.8	22.7	18.3	10.8	7.9
Plastik kartlar üzrə kreditlər										
Energetika, kimya və təbii ehtiyatlar	1508.2	18.2	984.0	11	301.2	3.7	-1207	-80	-682.8	-69.4
Kənd təsərrüfatı və emal	381.5	4.6	435.4	4.9	426.5	5.2	45	11.8	-8.9	-2.0
İnşaat və əmlak	562.3	6.8	660.6	7.4	652.6	8.0	90.3	16.1	-8.0	-1.2
Sənaye və istehsal	596.9	7.2	682.3	7.6	483.3	5.9	-113.6	-19.0	-199	-29.2
Nəqliyyat və rabitə	438.8	5.3	454.4	5.1	448.4	5.5	9.6	2.2	-6.0	-1.3

Mənbə: AMB

Eyni zamanda rüb ərzində plastik kartlar vasitəsi ilə verilən kreditlərin həcmi 7.9% artaraq 1 aprel 2011-ci il tarixinə 146,7 mln. manat təşkil etmişdir (1 aprel 2010-cu il tarixinə 124 mln. manat, artım tempi 3,8%).

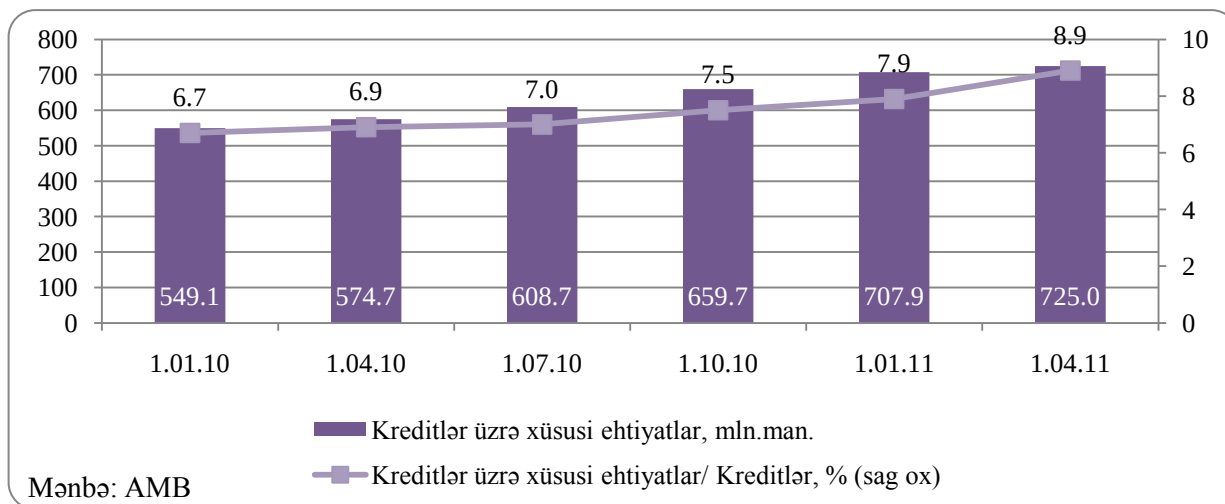
Qrafik 3.6. Fiziki şəxslərə kreditlərin məqsəd üzrə strukturu, %

Fiziki şəxslərə kredit portfelinin 69,1%-ni (1,9 mlrd.man.) uzunmüddətli kreditlər təşkil etmişdir.

Rüb ərzində kredit portfelinin keyfiyyəti məqbul səviyyədə qalmış, portfelin 8,8%-i (ilin əvvəlinə 8%) qeyri-standart, 5,2%-i qeyri-işlək (ilin əvvəlində 4,7%) kreditlərdən ibarət olmuşdur. Qeyri standart və o cümlədən qeyri-işlək kreditlərin həcmi dəyişməmiş, onların kredit portfelində payının artması isə cəmi kreditlərin azalması ilə əlaqədardır. Kreditlər üzrə yaradılmış ehtiyatlar portfelin 8,9%-ni təşkil etmişdir (Qrafik 3.7).

Qrafik 3.7. Kreditlərin ehtiyatlarla təmin olunması

3.5 Maliyyə resursları və likvidlik riski

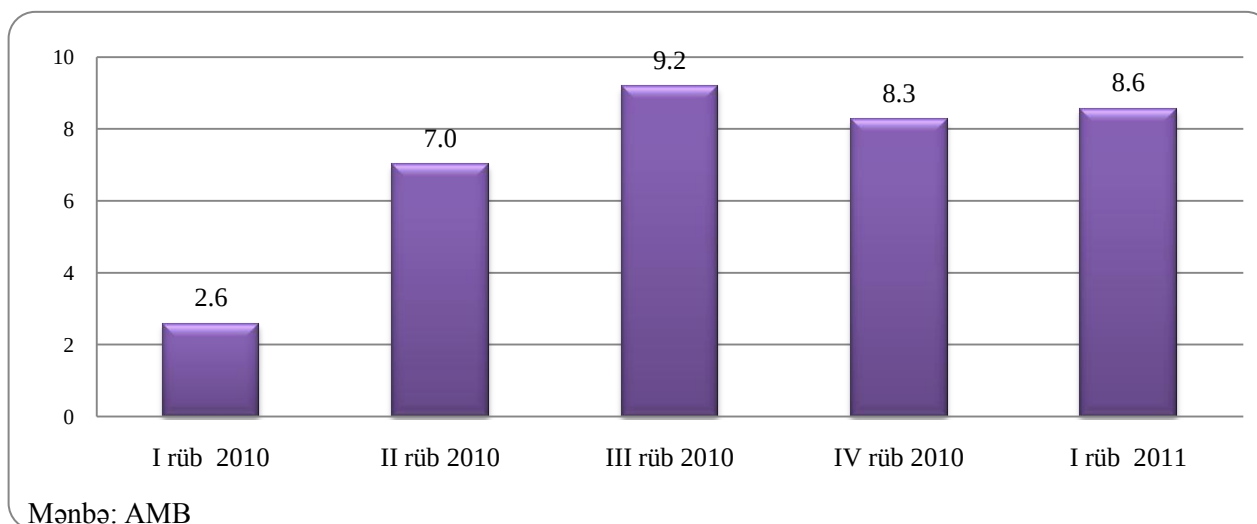
Bankların likvidlik səviyyəsi yüksək olaraq qalmış, bank sistemində likvidlik riski adekvat idarə edilmişdir. Kreditlərin daha stabil resurslar hesabına maliyyələşməsi davam edir. Bir tərəfdən əhalinin əmanətlərinin artması, digər tərəfdən isə kreditlərin azalması banklarda əlavə likvidlik yaratmışdır. Manatla kreditlər və əmanətlər üzrə nominal faiz dərəcələrində əhəmiyyətli dəyişiklik baş verməmiş, xarici valyutada kredit və depozitlər üzrə nominal faiz dərəcələri azalmışdır.

2011-ci ilin 1 aprel tarixinə cəmi resurs bazasının 43,8%-i, öhdəliklərin isə 53,1%-i depozit və əmanətlərdən ibarət olmuşdur (2010-cu ilin 1 aprel tarixinə müvafiq olaraq 38,9% və 46,7%). İlin əvvəli ilə müqayisədə hüquqi şəxslərin depozitlərinin

175,8 mln. manat (və ya 7,3%) azalması bankların ümumi depozit bazasının zəif artımını şərtləndirmişdir. Belə ki, bankların depozit bazası (maliyyə təşkilatları istisna olmaqla) 1,5% artaraq 5,53 mlrd. manat təşkil etmişdir. Bank depozitlərinin 40,5%-i və ya 2,24 mlrd. manatı hüquqi şəxslərin depozitlərinin payına düşmüşdür.

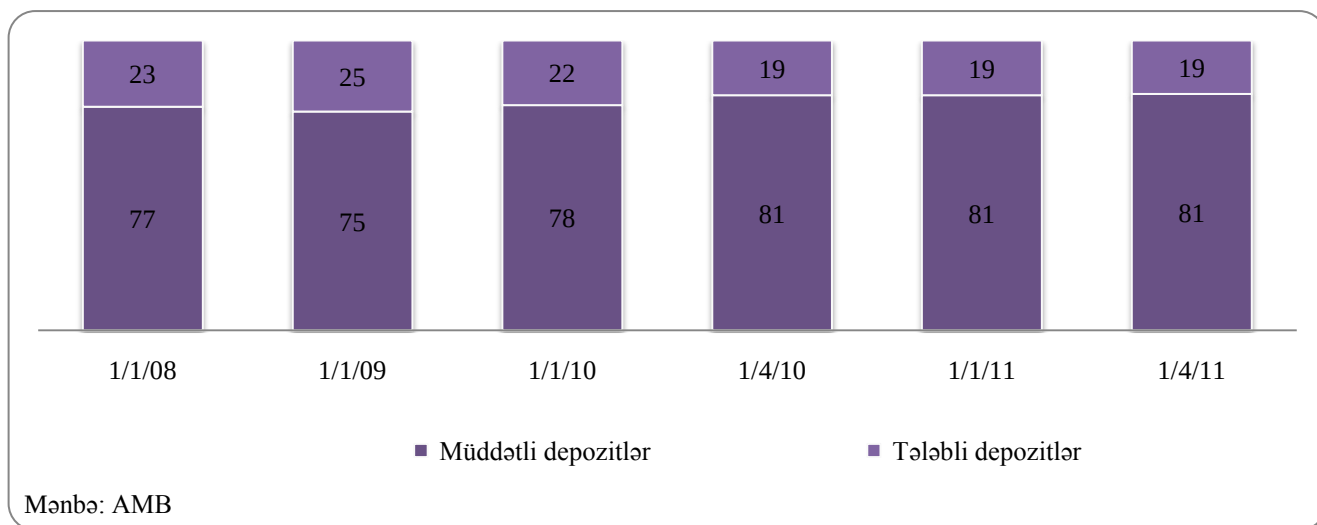
Bank öhdəliklərinin 31,5%-ni əhalinin əmanətləri təşkil etmişdir. Eyni zamanda əhalinin əmanətləri 8,6% artaraq 3289 mln. manata çatmışdır (Qrafik 3.10). Son bir ildə əmanətlərin artımı 37,3% olmuşdur.

Qrafik 3.8. Əhalinin əmanətlərinin rüblük artım tempi, %

Bütövlükdə, I rübdə cəmi müddətli depozitlər 6,2%, o cümlədən əhalinin müddətli əmanətləri 9,2% artmışdır. Cəmi tələb olunanadək depozitlərdə 4,6% azalma müşahidə edilsə də, əhalinin tələb edilənədək əmanətləri 6% artmışdır. Eyni zamanda fiziki şəxslərin müddətli əmanətlərinin ümumi əmanətlərdə payı 81% təşkil etmişdir (Qrafik 3.11).

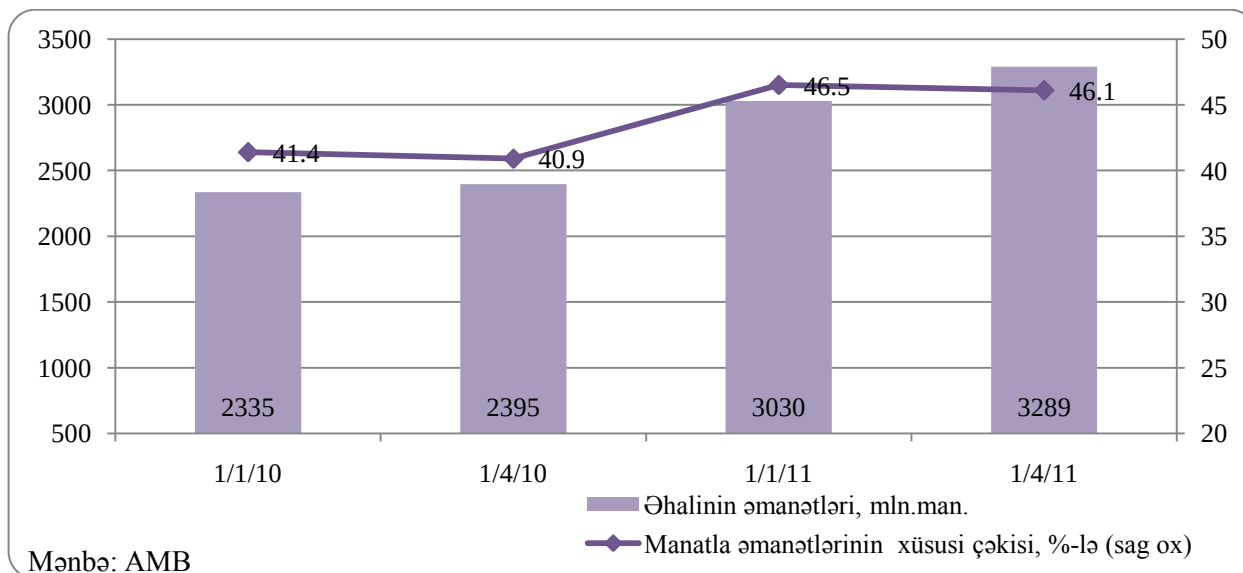
Qrafik 3.9. Fiziki şəxslərin depozitlərinin müddət strukturu, %

Əmanət bazasının ümumi sabitliyi ilə yanaşı onun dürsiyası da yaxşılaşmış, yığımlarının müddət və valyuta strukturunda müsbət meyillər müşahidə olunmuşdur. Belə ki, ümumi əmanətlərin 36,5%-ni ödəniş müddəti 1 ildən artıq olan əmanətlər təşkil etmişdir (01.04.2010-cu il tarixinə 33,4%).

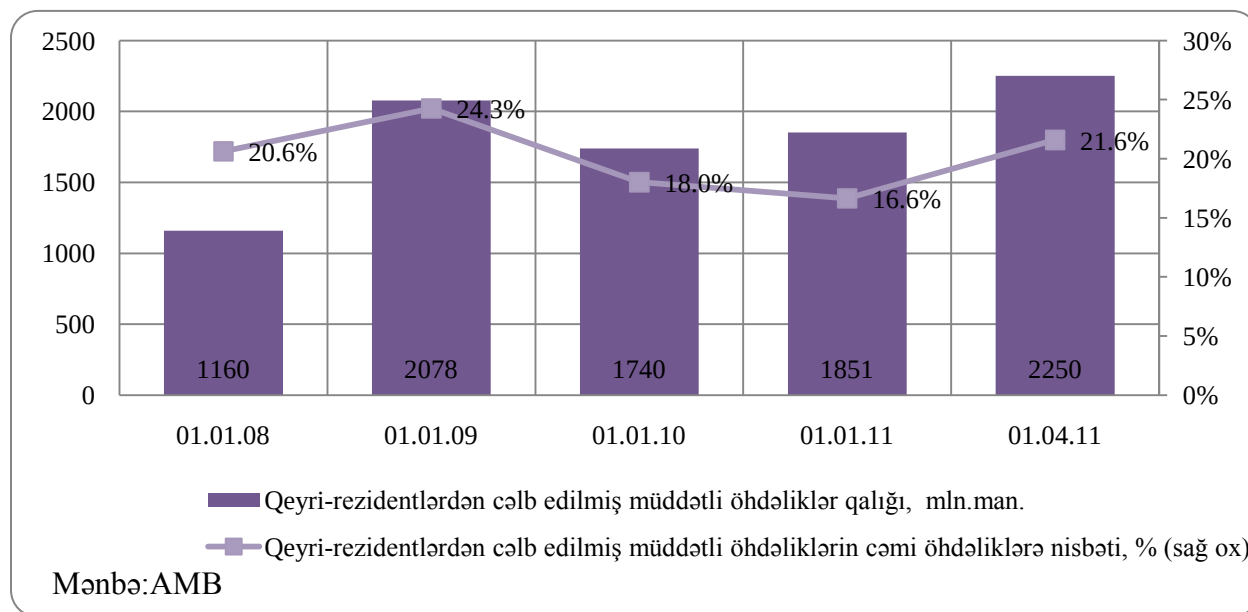
Rüb ərzində fiziki şəxslərin milli valyutada əmanətləri (ümumi əmanətlərdə payı 46,1%) 7,4% artmışdır (Qrafik 3.12).

Qrafik 3.10. Manatla əmanətlərin cəmi əmanətlərdə xüsusi çəkisi

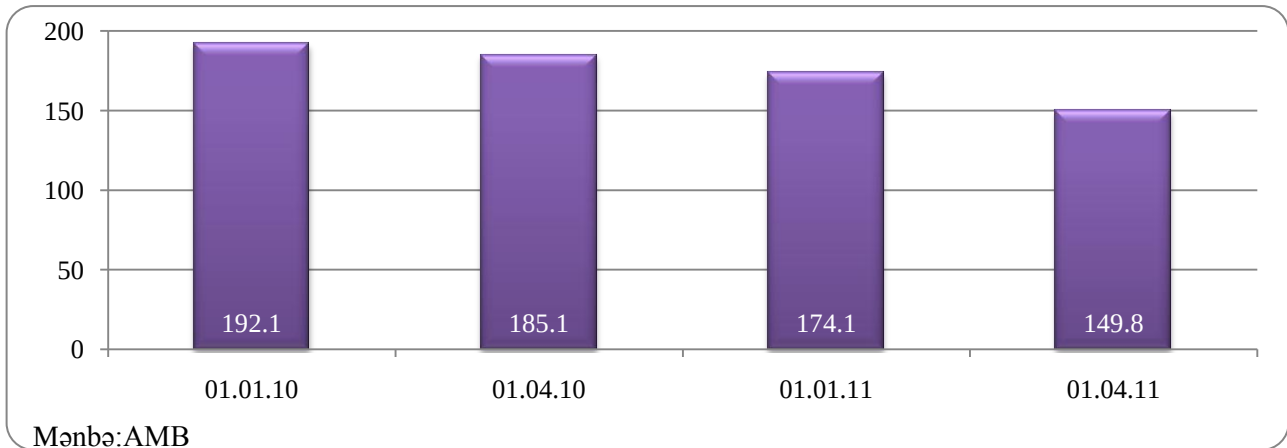
2011-ci ilin 1 aprel tarixinə AMB-nin banklara olan tələbləri bank öhdəliklərinin 6%-ni (1 yanvar 2011-ci il tarixinə 13.9%) formalaşdırır. Cəmi bank öhdəliklərinin 21.6%-ni təşkil edən xarici borcun məbləği ilin əvvəli ilə müqayisədə 21,5% artmışdır. 2011-ci ilin martın sonuna xarici öhdəliklərin 40,6%-ni uzunmüddətli borclar təşkil etmişdir (Qrafik 3.13). 2011-ci ilin yanvar ayından xarici öhdəliklər üzrə 0,5% məcburi ehtiyat norması tətbiq olunmuş, fevral ayından isə 2%-ə qədər yüksəlmişdir.

Qrafik 3.11. Qeyri-rezidentlərdən (fiziki şəxslərin əmanətləri istisna olmaqla) cəlb edilmiş müddətli öhdəliklərin dinamikası

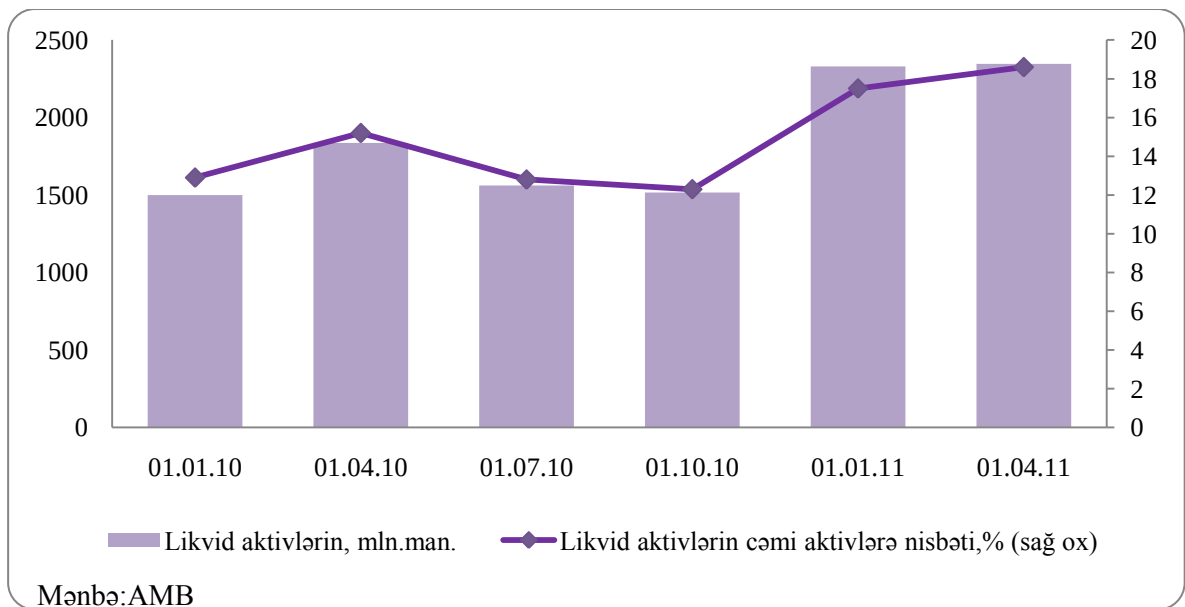
Bankların likvidlik səviyyəsi yüksək olaraq qalmış və bank sistemində likvidlik riski adekvat idarə edilmişdir. Eyni zamanda kreditlərin depozitlərə nisbəti azalmışdır ki, bu da kreditlərin daha stabil resurslar hesabına maliyyələşməsinə göstərir (Qrafik 3.14). Bundan başqa, qeyd olunanlar öhdəliklər üzrə ödənişlərin təmin edilməsi məqsədilə adekvat mənbələrin mövcudluğunu əks etdirir və bankların risklərə dair zəifliyini azaldır.

Qrafik 3.12. Kreditlərin depozitlərə nisbəti (%-lə)

I rübdə ümumi aktivlərin təxminən 1/5-i likvid aktivlərdən ibarət olmuşdur (Qrafik 3.15).

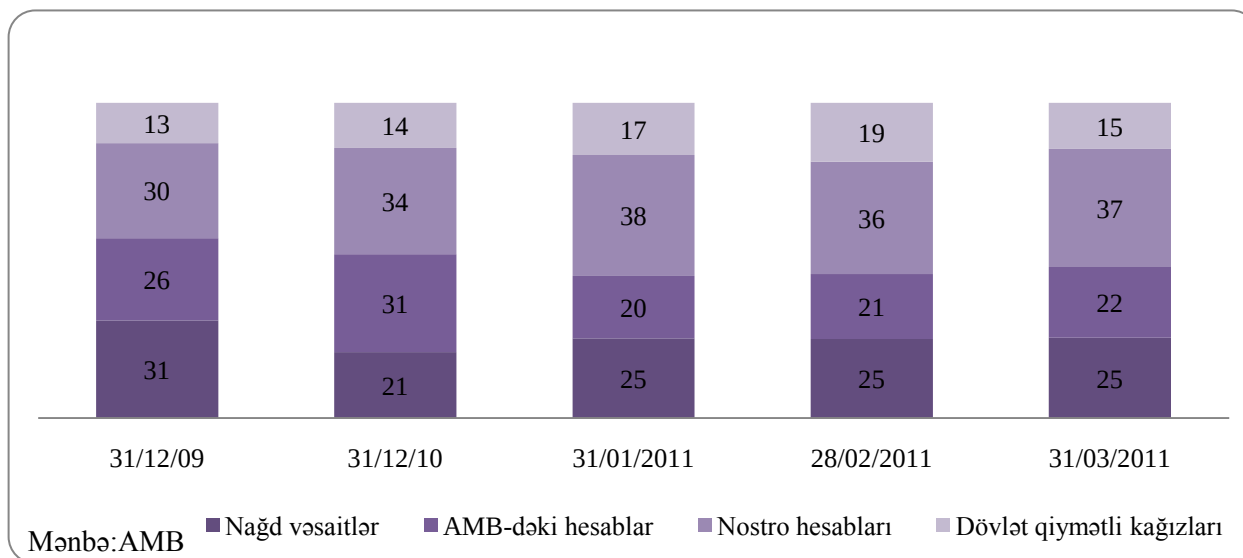
Qrafik 3.13. Likvidlik səviyyəsi (likvid aktivlərin cəmi aktivlərə nisbəti, %-lə)

Eyni zamanda, likvid aktivlərin strukturu əhəmiyyətli dəyişməmiş, bankların aktivlər üzrə əməliyyatlarının artım tempi əhali əmanətlərinin artımından geri qaldığından nağd vəsaitlər artmışdır. Belə ki, likvid aktivlərin 59%-ni müxbir

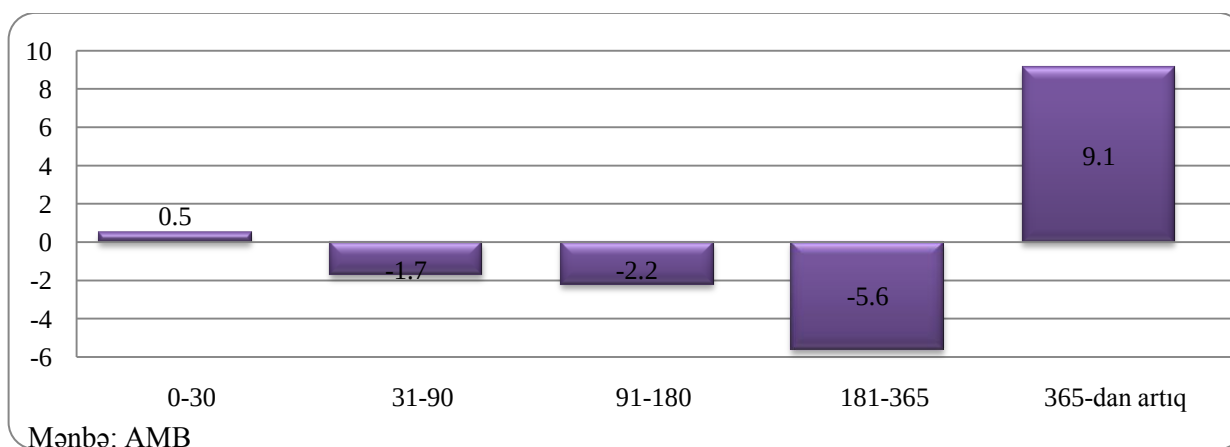
hesablarda olan vəsaitlər, 25%-ni nağd vəsaitlər, 15%-ni isə qiymətli kağızlar təşkil etmişdir (Qrafik 3.16).

Qrafik 3.14. Likvid aktivlərin strukturu, %-lə

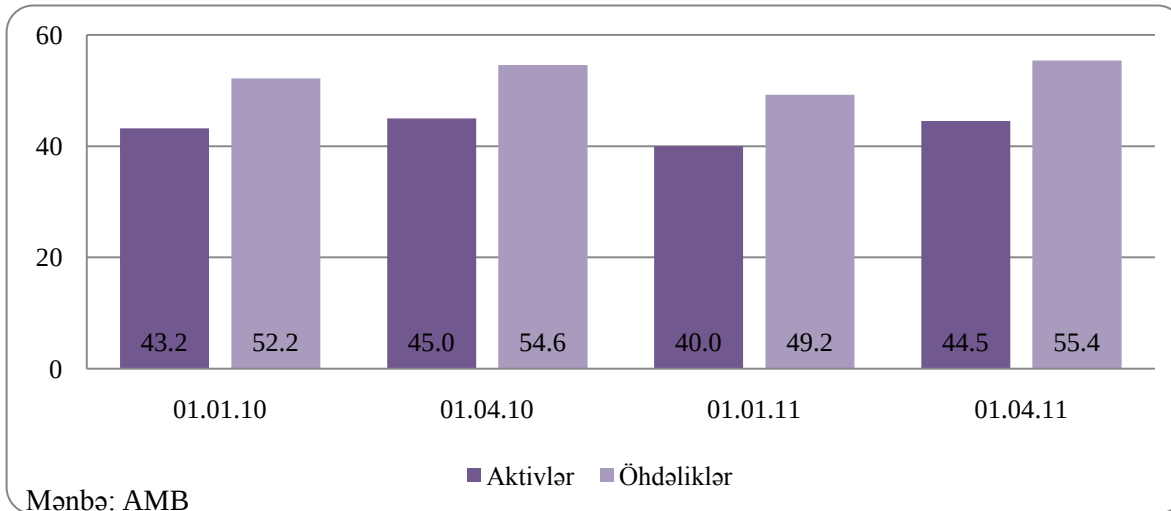
Likvidliyin aktiv və öhdəliklər üzrə aparılan müddət təhlili (QƏP təhlil) likvidliyin məqbul səviyyədə (01.04.11 tarixinə QƏP-in aktivlərə nisbəti -5,6%/ +9,1% çərçivəsində olmuşdur) olmasını göstərir (Qrafik 3.17).

Qrafik 3.15. QƏP-in aktivlərə nisbəti, %

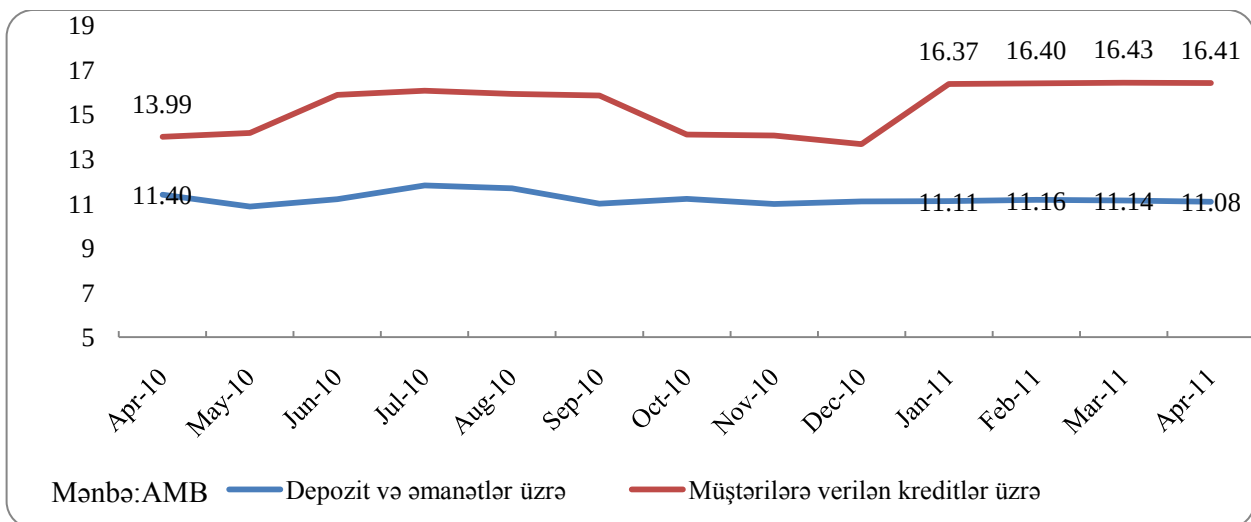
Dövr ərzində bank sisteminin məzənnə riski tənzimlənməklə aktivlər və öhdəliklər üzrə valyuta riskləri balanslaşdırılmışdır (Qrafik 3.18).

Qrafik 3.16. Aktiv və öhdəliklərin xarici valyuta strukturu , %

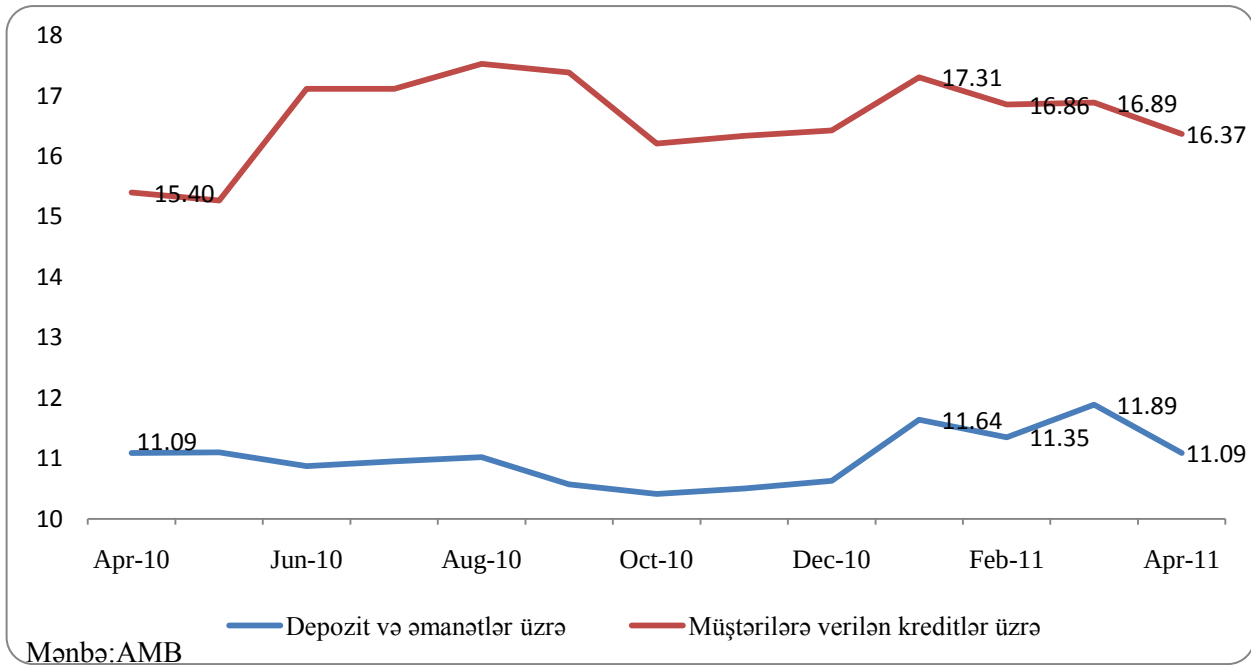
Cari ilin I rübündə manatla kreditlər və depozitlər üzrə orta çəkili nominal faiz dərəcələrində əhəmiyyətli dəyişiklik baş verməmişdir (Qrafik 3.19).

Qrafik 3.17. Manatla nominal orta faiz dərəcəsi,%

Bununla bərabər, ölkədə valyuta məzənnəsinin tərəddüdlərinin olmaması xarici valyutada kredit və depozitlər üzrə nominal faiz dərəcələrinin azalmasına səbəb olmuşdur (Qrafik 3.20).

Qrafik 3.18. Xarici valyuta ilə nominal orta faiz dərəcəsi, %

3.6 Post-böhran dövründə pul siyasətinin yeni dizaynı

Post-böhran dövründə pul siyasəti makroprudensial sabitliyə və sistem risklərinin aradan qaldırılmasına istiqamətlənmişdir. AMB-də makroprudensial siyasət çərçivəsinin yaradılması üzrə işlərə artıq başlanılmış, sistem risklərini qiymətləndirən və onların idarə edilməsi üçün çərçivənin müəyyənləşdirilməsi işləri davam etdirilir.

Makroprudensial siyasət - sistem risklərinin minimallaşdırılmasına yönəlmiş preventiv tədbirlər kompleksidir. Sistem riskləri isə bütün maliyyə sisteminin və ya onun hər hansı bir hissəsinin vəziyyətinin pisləşməsi şəraitində maliyyə xidmətlərinin göstərilməsində yaranan problemlər və real iqtisadiyyat üçün neqativ nəticələr yaradan risk kimi müəyyən edilir. Makroprudensial siyasətlə sistemin üzləşdiyi risklərin təhlili və qiymətləndirilməsi həyata keçirilir, problemlərin yaranmasının makroiqtisadi səbəb və nəticələri axtarılır, nəticələr müzakirə edilməklə yeni makroprudensial idarəetmə siyasəti müəyyən edilir.

Makroprudensial siyasətin vəzifələri bir-birini tamamlayan xarakterə malikdir və aşağıdakı kimi səciyyələndirilir:

- Maliyyə sisteminin dayanıqlığına dəstəyin verilməsi,
- Sistem tərəfindən qəbul edilən izafi maliyyə risklərinin məhdudlaşdırılması,
- Maliyyə tsiklinin hamarlaşdırılması.

Makroprudensial siyasət mikroprudensial siyasətə əsaslanır, lakin mikroprudensial siyasətə xas olmayan məqamları da özündə birləşdirir. Risklərin müəyyən hədd səviyyəsində limitlənməsi makro və mikroprudensial siyasətin oxşar cəhətləri hesab edilir. Makroprudensial siyasət bütün maliyyə sistemini əhatə edən riskləri qiymətləndirdiyi halda mikroprudensial siyasət üzrə təhlil metodu ancaq bu və ya digər maliyyə təşkilatında riskin qiymətləndirilməsini həyata keçirir. Əgər

makroprudensial siyasət çərçivəsinin istifadə edilməsi nəticəsində ölkə iqtisadiyyatına, son nəticədə ÜDM-ə təsir qiymətləndirilsə, mikroprudensial siyasət çərçivəsi istifadə edilərkən istehlakçılara, investor və əmanət sahiblərinə olan təsir qiymətləndirilir. Makroprudensial siyasət sistem əhəmiyyətli institutlar, bazarlar və alətlər üçün daha yüksək standartlar tətbiq edir, maliyyə dayanıqlığı təhlilinin nəticələrini ictimaiyyətlə bölüşür.

Makroprudensial siyasətin əsas analitik üsullarına 1) maliyyə dayanıqlığı göstəricilərinin monitorinqi, 11) erkən xəbərdarlıq sistemləri (indikatorlar əsasında böhran haqqında əvvəlcədən signal verə bilən) və 111) bankların stress-testləşdirilməsi (verilmiş makroiqtisadi ssenarilər əsasında) aid edilir.

Haşiyə 4. Mikro və Makroprudensial siyasət alətləri

Mikro-prudensial siyasət alətləri:

- Gözlənilən itkilərə qarşı əvvəlcədən ehtiyatlanma
- Aktivlərin bazar dəyərinin dəyişməsi riskinə uyğun olaraq ehtiyatlanma
- LTV/Minimal təminat həddi
- Spesifik maliyyə risklərinin daha yüksək risk dərəcəsi ilə qiymətləndirilməsi
- Daha yüksək kapital keyfiyyəti də daxil olmaqla minimal kapital tələbləri (Basel III)
- Leverec əmsalı
- Kapital buferi (Basel III)
- Likvid aktivlər buferi (Basel III)
- Valyuta və ödəmə müddəti uyğunsuzluqlarına limitlər (Basel III)

Makro-prudensial siyasət alətləri:

- Tsiklik dəyişən ehtiyatlanma tələbləri
- Tsiklik dəyişən təminat/kredit nisbəti (LTV)
- Kontr-tsiklik kapital buferi (Basel III)
- Maliyyə bazarının sistem əhəmiyyətli iştirakçılarna daha sərt tələblərin (kapital, likvidlik) tətbiq edilməsi
- Volatil maliyyə mənbələrinə vergilər
- Kredit artımının limitlənməsi
- Yüksək ehtiyat tələbləri

Mənbə: IMF, April 5, 2011, "Managing Capital Inflows: What Tools to Use?"

AMB-də makroprudensial siyasət çərçivəsinin yaradılması üzrə işlərə artıq başlanılıb. Hazırda Mərkəzi Bankda sistem risklərini qiymətləndirən və onların idarə

edilməsi üçün çərçivə müəyyənləşdirən makroprudensial nəzarətin yaradılması işləri davam etdirilir. Bu istiqamətdə normativ və metodoloji baza yaradılır və bu çərçivə ayrı-ayrı bankların deyil, bank qrupunun və ya bütün sistemin sistem risklərinə diqqəti cəmləyən makroprudensial siyasət çərçivəsinin yaradılmasını özündə birləşdirir. Bankların sistem əhəmiyyətli banklar qrupuna aid edilməsi məqsədi ilə AMB-nin daxili meyarları müəyyənləşdirilmiş, qısamüddətli likvidliyin tam təmin edilməsi məqsədi ilə yeni normativin qəbul edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

AMB perspektiv makroprudensial siyasətə uyğun olaraq kommersiya banklarında korporativ idarəetmə və risk-menecmentin inkişafını davam etdirəcəkdir.

AMB-nin 2011-ci il üzrə pul-kredit siyasəti çərçivəsinə əlavə etdiyi yeni kontrtsiklik siyasət və onun əsasında formalaşdırılan ehtiyatlanma siyasəti modelinin istifadə mümkünlüyü müzakirə edilir. Belə ki, bank sistemində hazırda statistik ehtiyatlanma modeli tətbiq edilir ki, onun əsasında aktivlərin təsnifatından asılı olaraq ehtiyatlar yaradılır. Yeni modeldə iqtisadi tsikllərə uyğun olaraq ehtiyatların yaradılması nəzərə alınır.

Gələcək dövrdə AMB-nin fəaliyyətinin prioritet istiqamətləri maliyyə sabitliyinin qorunması, bank sisteminin maliyyə dayanıqlığının zəruri səviyyədə saxlanması olacaqdır. Maliyyə sabitliyinin qorunması tədbirləri başlıca olaraq bank sistemində risklərin çevik və preventiv idarə olunmasına, bank sisteminin tənzimləmə və nəzarət mexanizminin yeni keyfiyyət səviyyəsinə qalxmasına, xüsusən makroprudensial siyasət çərçivəsi və Bazel-III standartları ilə harmonizasiyasına yönələcəkdir.

4 Ödəniş sistemləri

Hesabat dövrü ərzində Milli Ödəniş Sistemində aparılan əməliyyatların həcmi və sayı artmış, əməliyyatların yüksək təhlükəsizliyi təmin olunmuşdur.

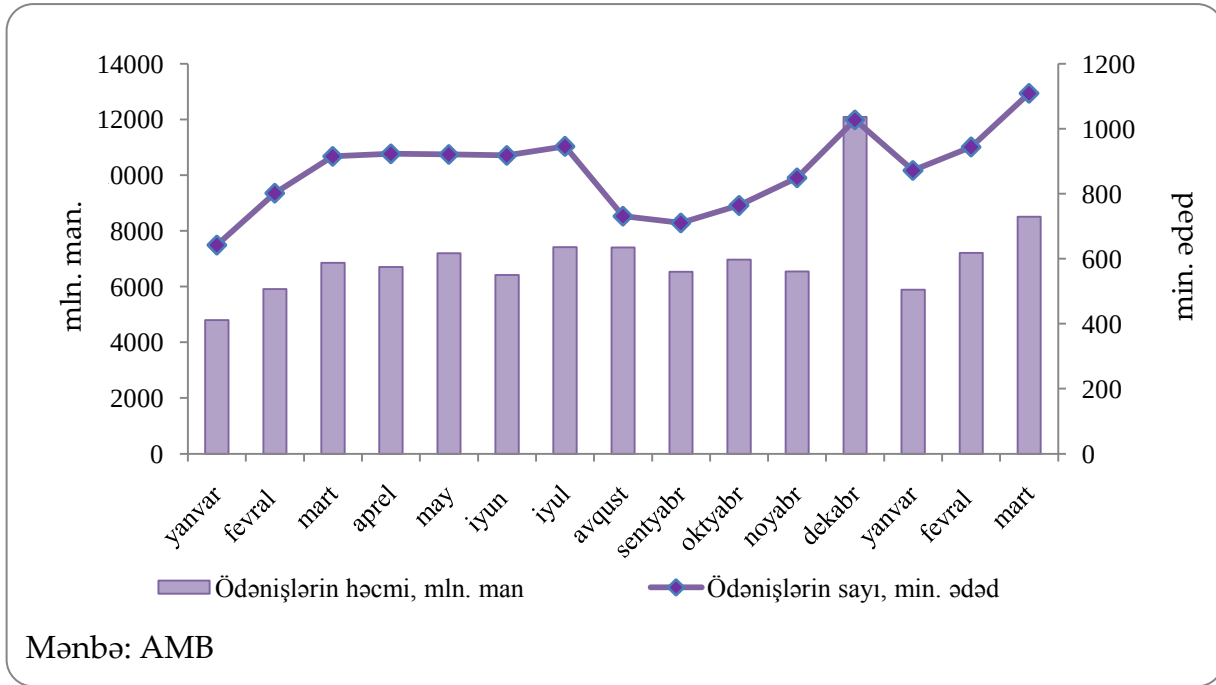
Cari ilin I rübündə Milli Ödəniş Sistemində ümumi həcmi 21,6 mlrd. manat olmaqla, 2,93 mln. ədəd əməliyyat aparılmışdır. Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə əməliyyatların sayı 24% (566 min ədəd), ümumi həcmi isə 23% (4,03 mlrd. manat) artmışdır (Qrafik 4.1).

Hesabat dövründə ödənişlərin orta günlük sayı 44,3 min ədəd, ümumi həcmi isə 327,2 mln. manat təşkil etmişdir (ötən ildə müvafiq olaraq 35,7 min. ədəd və 266,2 mln. manat).

Nağdsız ödənişlərin 93%-i AZİPS sistemi vasitəsilə həyata keçirilmiş və onun ümumi həcmi 20,17 mlrd. manat olmuşdur (72 min. ədəd əməliyyat). Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə əməliyyatların ümumi həcmi 23% (3,83 mlrd. manat) artmışdır. Hər bir ödəniş sənədinin məbləği orta hesabla 279,2 min manat təşkil etmişdir.

Nağdsız ödənişlərin say baxımından 98%-i XÖHKS sistemi ilə həyata keçirilmiş və I rübdə 2,85 mln. ədəd ödəniş (ümumi həcmi 1431 mln. manat) olmuşdur. Bu da ötən ilin müvafiq səviyyəsini həcm etibarilə 15,8% (195 mln. manat) və say etibarilə 25,2% (575 min ədəd) üstələmişdir. Hər bir ödənişin məbləği orta hesabla 501,8 manat təşkil etmişdir.

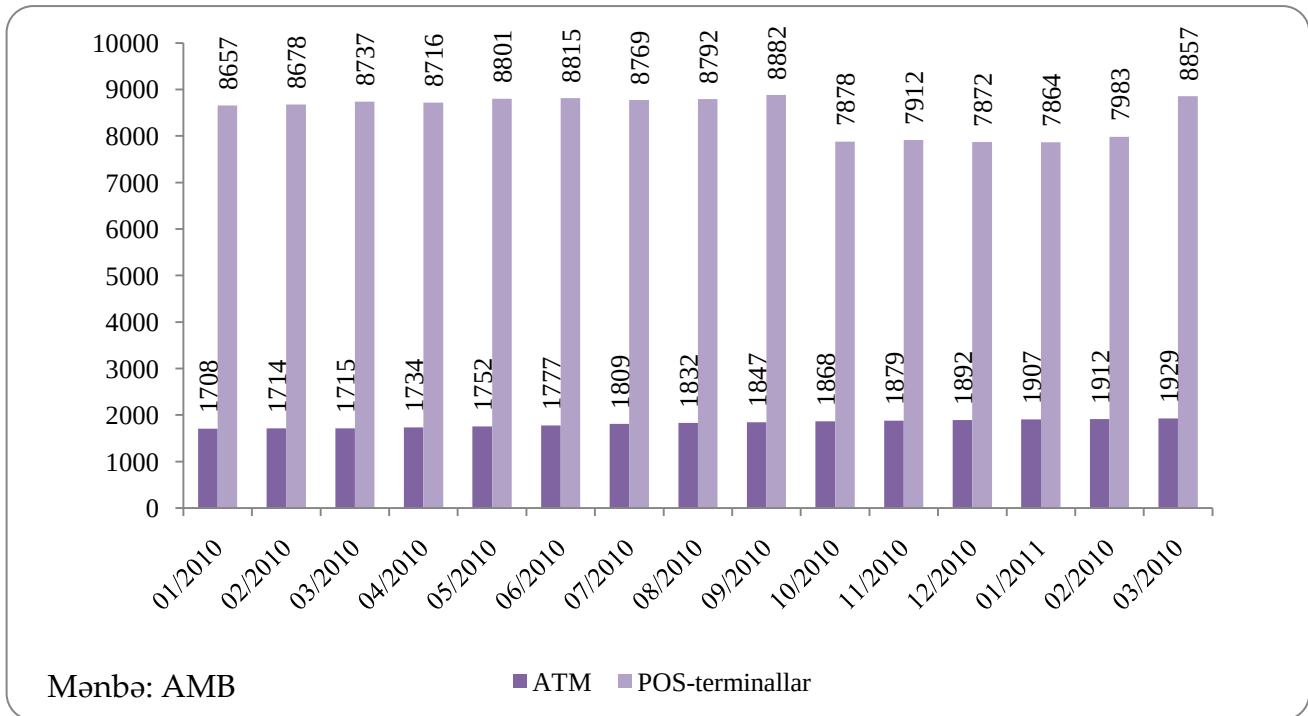
Qrafik 4.1. Milli Ödəniş Sistemində ödəniş əməliyyatlarının dinamikası (yanvar 2010-mart 2011)

Kommersiya bankları plastik kartlarının xidmət edilməsinə dair infrastrukturun inkişaf etdirilməsini davam etmişlər. 2011-ci ilin mart ayının sonuna bank plastik kartlarına ölkə ərazisində yerləşdirilmiş 1929 bankomatlarda və 8857 pos-terminallarda xidmət edilir (Qrafik 4.2).

Cari ilin I rübündə bankomatlar vasitəsilə 1,47 mlrd. manat həcmində 11,55 mln. əməliyyat aparılmışdır. POS-terminallar vasitəsilə aparılan əməliyyatların sayı 328 min ədəd, həcmi isə 87 mln. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 4.2. Quraşdırılmış bankomatların və POS-terminalların sayı

Eyni zamanda, bank kartlarının sayı 111 min ədəd artaraq 4,3 mln. ədədə çatmışdır ki, bu da hər min nəfərə (yetkinlik yaşına çatmış) orta hesabla 710 ödəniş kartı deməkdir. Qeyd edək ki, rüb ərzində internet-banking vasitəsilə 20,3 mln. manat məbləğində 8,5 min əməliyyat həyata keçirilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı

The Central Bank of Azerbaijan Republic

Tel.: (+99412) 493 11 22

Faks/Fax: (+99412) 493 55 41

<http://www.cbar.az>

Ünvan: AZ1014, Bakı, R.Behbudov küçəsi, 32

Address: 32 Rashid Behbudov Street, Baku, AZ 1014